

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50.

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

URA BIJE	231
J. D. PRINCE: NOČ NA TRIGLAVU	235
IVAN VUK: STOLP ENE MISLI	236
DACHAU	238
ANTON J. KLANČAR: PREVAJALSKE OPAZKE	240
MRAZ IN ŽIVLJENJE	242
E. K.: OBUJEN SPOMIN (nadaljevanje)	245
ŽENSKO POGlavJE: ENAKOPRAVNOST	248
BOG BREZ CERKVE	250
KRI V SHRAMBAH	253
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	251
NEMŠKI PLEN V AVSTRIJI	254
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	254
KNJIŽEVNOST	257
ZA GOSPODINJE	258

Človeška velikost. Znani učenjak Smithsonove ustanove, Aleš Hrdlička, govori o človeški telesni velikosti v sedanjosti in preteklosti. Zelo razširjeno je mnenje, da so bili ljudje nekdaj večji in močnejši kot so sedaj. Posebno nekdanji vitezi s svojimi oklepi in čeladami se zde, da so bili pravi hrusti in vsled tega nadčloveško močni. Nešteti taki oklepi so ohranjeni in kdor nima pristopa v stare graščine in palače, jih lahko vidi v vsakovrstnih muzejih. In Hrdlička pravi, da sedanji Amerikanec (ali pa Evropejec) poprečne velikosti ne bi mogel zlezti skoraj v nobenega teh oklepov.

Ko je Henry A. Wallace, poljedelski tajnik, potoval v Port Worth v Texasu na neki shod, je opazil, da je v vagonu števil. 13 in ima posteljo števil. 13. V hotelu je dobil sobo v trinajstem nadstropju. Pa kaj?—Preštajte črke njegovega imena!

Podarjene vstopnice. Mlada dvojica, šele poročena, se je pravkar naselila v novem domu. Jutranja pošta je prinesla prijetno iznenadenje: vstopnici za eno najboljših predstav v mestu. Darovalec se ni podpisal. Oba sta vpraševala: "Kdo neki je to poslal?" ... Predstava je bila sijajna in oba sta se dobro imela. Ko sta se vrnila domov, ju je čakalo novo iznenadenje: vsa poročna darila so izginila. Na mizi sta pa našla listek: "Sedaj vesta."

Meteoriti so meteorji, ki padejo na zemljo. Večina meteorjev, ki neprenehoma bombardirajo naš planet, je tako majhna, da se v zraku vsled drgnjenja takoj sežgo. Ker so nekaj o tem slišali, mislijo ljudje večinoma, da je meteor, kadar pade na zemljo, silno vroč. To je mogoče, če je meteorit železen, če je pa kamen, je hladen ali pa kvečjemu mlačen, ker se pri padcu skozi ozračje razbeljena skorja hitro odluči.

Naša kampanja

Delo za pridobivanje novih naročnikov Cankarjevemu glasniku se nadaljuje ves ta in prihodnji mesec. Če se vsi prijatelji revije vzamejo za stvar, bo gotovo dosežen uspeh.

Nagrade so bile naznanjene v zadnji številki, ponavljamo pa še posebej določbo, po kateri se bo vsakemu, kdor se sam naroči in pošlje upravnistvu en dolar, naročnina štela za pet mesecev. To velja seveda le do konca te kampanje.

Ali je Cankarjev glasnik potreben? Ali je vreden vsega truda in dela? Če pogledate v knjigarno ali na odprte prodajalne ameriških listov in časopisov, se boste včasih začudili, kako je mogoče, da se vse neštete velike in male, politične in nepolitične revije razpečajo. Pa se, četudi včasih tudi katera izmed njih umre. Odgovor je, da je Amerika velika dežela, med sto tridesetimi milijoni prebivalcev so vsakovrstni različni okusi, ena izdaja služi temu, druga onemu; tiste, ki so na svetu zaradi resnične potrebe, se večinoma lahko specializirajo; ena je strogo znanstvena in le strokovnjaki jo morejo razumeti, pa je že teh dovolj, da se izdajanje izplača. Druga je tudi znanstvena, pa skuša pisati popularno, tako da je razumljiva večjemu številu čitateljev. Pa tudi tu se dele, ta se bavi z zdravilstvom, ona s kemijo, druga zopet z zemljepisjem, pa s prirodoslovjem. Imate čisto literarne revije, ki prinašajo le pesmi, poezije in nemara kritike. Zadnje čase so prišli v modo vsakovrstni obzorniki s slikami, ki imajo zelo malo čtiva in so našli tak odmev, da se množe kakor gobe po dežju.

Tako je ameriškemu čitatelju omogočeno, da si izbere, kar ga najbolj zanima; če ne najde v eni reviji vsega—kdor ima dosti interesov, res ne najde—pa naroči ali kupuje sproti po dve ali tri.

Če bi mi šteli nekoliko milijonov, bi si tudi lahko privoščili tako bogastvo izdaj in bi zadovoljili vsem željam in okusom. Toda majhna skupina smo in kar je velikim narodom malenkost, so za nas le sanje. Ko cirkulirajo ameriški in angleški "magazini" v milijonih, mora biti slovenski list zadovoljen, če dobi par tisoč naročnikov.

Toda če ne moremo imeti vsega, kar imajo drugi, ali naj zato položimo roke križema in ostanemo na ničli? Specializirati se seveda ne moremo in v tej deželi se menda nikdar ne bo-

mo mogli. Ampak storiti moramo vsaj, kar je mogoče in izdajati nekaj, kjer bo vsakdo našel vsaj nekaj zase. Da bi Glasnik mogel od prve do zadnje črke popolnoma zadovoljiti vse svoje čitatelje, je seveda nemogoče. Ni je revije na svetu, ki bi dosegla ta čudež. Bodite akademik ali pa neizučeni delavec, pa vzemite v roke kateri koli ameriški magazin, ne enkrat, ampak par mesecev zaporedoma, pa boste v njem našli reči, ki bi jih kar hlastali, za druge se pa niti ne zmenite.

Naloga Cankarjevega glasnika je neprijetno težja. Ustrezati mora mnogim okusom, mnogim čitateljskim sposobnostim, željam in pripravljenostim in vendar ne sme pustiti izpred oči glavnega namena, zaradi katerega je bila revija ustanovljena, služiti prosveti slovenskega delavskega ljudstva v Ameriki. Da je to nalogo v teku poldruga leta izvrševal, kolikor je bilo v naših razmerah najbolje mogoče, pričajo priznanja, ki so se oglašala na vseh straneh, tukaj in tudi v stari domovini. Seveda, če bi bili bogatejši, če bi imeli pred nosom znanstvene in umetniške zavode, kakor jih imajo pod Triglavom in Grintavcem, bi se lahko mnogo več storilo. Ampak zato, ker ni tako, vendar ne smemo vreči puške v koruzo, ampak se potruditi, da dosežemo, kar je največ mogoče.

V ta namen pa je potrebna pomoč vseh naših prijateljev in v sedanji kampanji je prilika za to. Kdor razume, da delavstvo nikdar ne bo doseglo svojih visokih ciljev brez izobrazbe in brez ostrega mišljenja, bo storil, kar more, da bo to delo uspešno. Takega mišljenja pač včasih zahteva čitanje glasnika, pa ne le glasnika, temveč vsega tiska, ki ne izhaja le zato, da bi ustrezal duševni lenobi. Danes se zdi čitatelju kak članek "težak." Če vrže zaradi tega vse skupaj v koš, mu bo vedno vse pretežko; če se le nekoliko potruji, če vpraša tovariša v društvu za pojasnilo, mu bo v par mesecih vse lahko in niti verjel ne bo, da se je včasih spotikal ob tiskanih besedah.

Uredništvo se trudi, da bi podalo čitateljem poljudne snovi v poljudni obliki. Marsikaj bi človek rad povedal bolj "visoko," pa se sam potlači navzdol. Ampak tudi poljudnost ima svoje meje in vaja čitateljev v mišljenju je koristna in—kar še več šteje—potrebna.

(Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

II.
letnik
1938

+

9.
številk

Ura bije

Čemu je zgodovina, čemu psihologija, filozofija, logika, čemu so neumrjoči pisatelji vseh narodov slikali življenje, zajemali resnico iz njegovih globočin in jo podajali v tragedijah in satirah, v mogočnih epopejah in lahkotnih bajkah? Čemu imamo šole, skromne abecedne in ponosne univerze, kjer se stradajoči učitelji in znanstveni velikani trudijo, da bi vtepli vedno se obnavljajočim generacijam v glavo znanje in spoznanje in jim podali sposobnost razumevanja, sklepanja in dejanja? Čemu se je priroda trudila na milijone in milijone let, da bi razvila v svojem stvoru organ, ki mu pravimo možgani in ki naj bi mu ne le nadomestil levjo telesno moč in orlove peroti, temveč naredil iz njega njenega najbolj poklicanega tolmača in predstavnika in zavednega, smotrenega izvrševalca njenih zakonov? Ali je bila vsa ta neskončna doba, ki je za nami in se nam zdi kakor večnost, še prekratka in smo še prenerazviti otroci, da bi mogli spoznati svoje cilje in razumeti svoje naloge, ali se je stvarnica zmotila, pa bo morala vse pleme pometati med staro šaro in na gnojišče ter začeti iznova, s kakšnim drugim svojim otrokom, iz katerega razvije kaj popolnejšega, sposobnejšega in boljšega kot je človek?

V tisočletjih, ki jih imenujemo zgodovino, je bilo nekolikokrat videti kot da se je zmračilo nad človeštvom in preroki in fantasti so govorili in napovedovali neizogibni konec sveta, misleči v svoji sveti sebičnosti, da brez človeka ni sveta, ki je v vsej svoji ogromnosti, z vsemi svojimi neštetimi sonci in rimskimi cestami in sistemi ustvarjen le za to dvonožno bitje, polno ošabnosti in domišljavosti, pa takoj brezmočno trepetajoče in se plazeče na kolenih, čim zapiha močnejši veter od temeljev njegovih koč. Propadali so celi narodi, komaj da so zapustili toliko sledu za seboj, da morejo učeni radovedneži riti pod griči in izkopavati stare črepinje, lobanje, razvaline in iz razmetanih koscev sestavljati slike iz davne, temne preteklosti. Imperija so

CG

se rušila in civilizacije so se umikale barbarstvu, ki ni imelo smisla za sadove uma in dela, sestavljajoče pogubljeno kulturo. Na razvalinah starih so zrasla nova cesarstva, pokopane bogove so nadomestili novi, iz zmagovitih barbarstev so vzklili začetki novih civilizacij, sesali sokove iz pognojenih tal in se razvijali.

V vseh besnih bojih za gospodstvo in nadvlado, za zaklade in bogastva, za silo in iz nje izvirajočo oblast, v podjarmljanju in ubijanju, v hlapčevanju množic, ponižnem službovanju glav, v šopirjenju tiranske ideje se je pa v teh in onih in tretjih možganih vnela iskra drugačnih misli, čudnih v začetku in nerazumljenih, ampak celo v embriju tako močnih, da jih vsi Herodi sveta niso mogli zatreti. Misli so bile "puntarske", "brezbožne", "hudobne" —slovarji imajo brez števila izrazov za to, kar nam ni všeč in kar sovražimo. Toda preganjanje je odpiralo grobove telesom, misel je pa na čudežem način krepčalo, tako da je postajala močnejša, čim bolj so jo teptali in uklepali, zapirali in sežigali.

Zemlja ni last Hanibalova ali Cezarjeva, ne Aleksandrova ali Atilova, ne Džengisova ali Napoleonova; njih oblast je zlagana in če sužnji ne bi bili sužnji, bi bili svobodni ljudje in tiranstvo bi izginilo s sveta. . .

Bogokletna misel, zakaj vsi osvojevalci in zatiralci so bili bogovi, ali pa vsaj njih predstavniki, sinovi, namestniki. Ideja božanstva je plašila sužnje, pa so se vdali in ustvarjali moč svojim gospodarjem. Hlapci so čutili silo, držečo jih za goltanec, a sila je bila le v njihovi veri, da je tako zapisano in ne more in ne sme biti drugače.

Uporniški grešniki so se kljub temu množili in glasnejši je postajal njih klic: Na svojih ramah nosite svoje faraone, s svojim kruhom jih krmite, s svojim krznom jih odevate, s svojim življenjem jih branite, da morejo vihteti bič nad vami in se pomlajevati z vašo krvjo. . .

Šel je klic po deželah, dosegel je ušesa, a ni jih dosegel dovolj. Eni so bili preoddaljeni, drugi so bili gluhi, tretji niso razumeli, četrti se niso brigali, peti pa so se bali. Biriči so jim pravili, da je greh in ustrašili so se zaradi pekla. In med onimi, ki so razumeli evangelij in ga sprejeli, jih je bilo premalo takih, da bi se rešili vseh starih spon in okov in se navzeli vse njegove čudovite moči. Človek ni le stvor ideje, ampak tisoč vidnih in nevidnih sil sodeluje v slogi in sovraštvu, s skupnimi in nasprotnimi nameni pri stvarjanju tega kipa in vsaka zapušča nekoliko sledu. Pa govorimo o dedičnosti, o žlezah, o vzgoji in predsodkih. Tudi Kristovi apostli niso bili dovršeni kristjani, Judeža so imeli med seboj in celo Peter je zatajil svojega učitelja. . .

Neštetokrat se je tudi to ponovilo v zgodovini. Sprejeli so

resnico in namesto, da bi se je poslužili, so jo začeli razlagati tako pa tako, skušali so jo spraviti v paragrafe in sezidati nadnjo pagode in katedrale. Prepirali so se o besedah in njih pomenu, o potah in stezah, o vsem, o čemer se da argumentirati... Krščanska ideja je začela zmagovati, pa so se začeli pravdati o tej in oni Nazarenčevi prispodobi, o trojici, o slikah in kipih in o ženski duši in v teh prepirih je nastalo sto in več krščanskih cerkva, ideja je pa bila pokopana pod stoterimi plastmi obredov in dogem in razlag in človeških strasti. Budhizem je osvojil skoraj ves vzhod in se razpadel v sto različnih budhizmov. Islam, ko je bil na vrhuncu svoje slave, je že imel svoje sekte...

In tirani in maliki vstajajo in nesloga hlapcev jim postavlja trone in kuje sebi verige. Narodnost, ki je bila mogočna sila v časih, ko so bili jeziki zasramovani in so ljudje zaradi njih morali biti hlapci in dekle, je postala sredstvo rokovnjačev in tolovajev za razdvajanje človeštva in utrjevanje njihove roparske moči. Nesramna laž o ničvrednosti drugih in lastni bogoličnosti je ceneno žganje, opajajoče milijone, da izgubljajo razumnost in smatrajo svoje ponižanje za slavo, ali pa jim umira zavest njihove moči. Krvavi zločinci, ki ne bi bili v navadnem življenju sposobni, da si z delom zaslužijo vsakdanji kruh, dvigajo trepetajočo pest in žugajo s hripavimi glasovi, tako da uplašeni slabiči ne opazijo ne trepeta ne hripavosti.

Slabost pa ni le v nižavah, temveč se je povzpela na vrhove in se tam šopiri kot čednost. Vodje, katerim so veliki narodi izročili svojo usodo, ravnaajo kot pritlikavci, varajo in izdajajo tuja in svoja ljudstva in ne vedo, da kopljejo sami sebi grob.

Nov rop se je izvršil, podlejši in nesramnejši od vseh prejšnjih in nikogar ni mogel presenetiti, kdor je zasledoval prejšnje tatvine in roparjevo osnovno nepoštenost. VELIKI državniki so se pa zaprepadli kakor da se je zgodilo kaj neverjetnega, nepredvidenega, nemogočega. Po monakovski lopovščini je ves svet vpraševal, kaj zagrabi fašistični krempelj po Krkonoših, Chamberlain in Daladier sta pa podpisovala pogodbe z megalomanom, ki je prelomil že vsako, katero je podpisal in poteptal vsako obljubo, katero je kdaj izrekel. Ko je blazni kaprol zasadil svastiko nad Hradčani, je angleški prvak pomencal oči, ker se mu je zdelo, da se mu sanja, potem pa se je hotel postaviti v novi vlogi, igrati je hotel junaka, ki je pripravljen, vreči nacijskemu maliku poleno pod noge, tudi če bi sam moral v zakope. In njegov francoski tovariš se je spomnil, da je bila himna njegovega naroda porojena v revoluciji in ni pesem strahopetnosti, temveč boja.

Pozno je, toliko žrtev je bilo že pometanih diktatorjem pred

noge, da je njih moč brez njihovih zaslug potrojena, toda če bi bile nove besede včerajšnjih vsezamircev resnične in zanesljive, bi bil še čas, dasi bi bila cena neprimerno večja kot v času Mandžurije in Etijopije, ali pa vsaj pred monakovsko kravjo kupčijo.

Toda koliko se more verjeti, kaj se more zaupati? Trenotek je bil, ko se je zdelo, da se vrača pogum — in že ga zopet odevajo pomisleki in "previdnost" zahteva besedo in stara, davno osramočena diplomacija slepomišljenja zopet meša svoje karte. Rusija je predložila nastop, ki bi pokazal moč in odločnost in vrnil malim narodom zaupanje. A Chamberlainu prihaja ta misel "prezgodaj". Po glavi mu roji stara kramarsko britanska ideja "ravnotežnih zvez". In Daladier, ki si je od parlamenta izprosil in izsilil skoraj diktatorsko polno moč in začel mobilizirati, da se je zdelo kot konec besed in začetek dejanj, Daladier, ki je pred kratkim obiskaval Korzikance in slovesno prisegal, da ne odstopi Francija nikomur ne pedi svoje zemlje, kaj misli in namerava v resnici ta praporščak Francije? Sumljiva poročila prihajajo iz Rima o zbližanju Italije in Francije, medtem ko Mussolini ponavlja neomajnost berlinsko-rimskega osišča in daje svoj blagoslov vsakemu Hitlerjevemu ropu. Koliko je v tem odkritosrčnosti, kako davi velefašista zavist in mu leze strah v kosti, je druga reč. Zvestoba med roparji je bila vedno toliko vredna, kolikor je prinašala koristi. Cena odločuje in če bi mogla in hotela Francija dati mu več kot Hitler, tedaj, no tedaj... Ali misli Daladier na to, da dovoli svojim diplomatom govoriti o zbližanju in pobotanju? In kdo naj bi plačal ceno?...

Ni dolgo, kar je Lloyd George dejal, da je nesreča Evrope v tem, da ima same tretjeredne državnike. Mnogo je resnice v tem. Še večja pa je nesreča, da dovolijo narodi tem slabotnežem brez ciljev in odločnosti, da krmarijo njihove ladje v času, ko so po vseh morjih viharji in so vse karte zastarele. Poizkusna glasovanja v Angliji kažejo, da je velika večina ljudstva nasprotna Chamberlainovi politiki, da smatra vojno zoper diktatorje sedaj za boljšo kot to, kar pride pozneje in da odobrava zvezo z Rusijo. Pa vendar je Chamberlain na čelu Anglije in njegova politika, ne pa volja večine vodi deželo — in na žalost vso Evropo v vedno globokejša brezdnja. Simpatije vse Francije, izvzemši nekoliko dobičkarjev so bile na strani lojalistične Španije, a te simpatije se niso nikdar dejansko uveljavile. In v Ameriki sami vidimo "vodje" delavstva, služeče protiljudski politiki in ovirajoče enotnost, brez katere ne more biti nobenega napredka, kaj še zmaga, in se prava demokracija nikdar ne more uresničiti.

Ne, človeštvo še ni obsojeno na pogin. Dovolj je v njem življenske moči in posledice porazov so se v zgodovini dostikrat izgledale in izvajale so se nove zmage. Zelo hudo je danes na svetu, ampak tako hudo še ni, da ne bi združena ljudstva mogla pognati tirane v pozabljenje in si izvajati pravičnost in svobodo. Ampak čas je, da se ljudstva zavedo, da ne gre za ta ali oni narod, za to ali ono deželo, ampak da je za dolgo dobo na kocki usoda človeštva. Kitajec ali Nemec, Francoz ali Abesinec, Čeh ali Amerikanec — vsi imajo eno potrebo svobode, pravice in dostojnega življenja. Vsem mora biti cilj enak in le združena moč vseh more premagati zlagano silo tiranov in njihovih oprod.

Megla je gosta, mrak je težak in strahovi se plazijo po vsem svetu. Razgnati je treba meglo, prepoditi strahove, zajeti je treba v globočine duš in priklicati na dan pogum, ki se je skril in nebo bo pripravljeno za novo zarjo. Ne gre za Hitlerja in Mussolinija, ne za Daladierja in Chamberlaina; za ČLOVEŠTVO gre in če se samo ne bo znalo rešiti, ga nihče ne reši — ne na zemlji ne na Martu ali Veneri.

Človeštvo pa nima svojih korenin na višavah, temveč v nižinah in tisti, ki so bili vanje zakleti, imajo glavno nalogo. Čas hiti, odlašati ni več. . .

Noč na Triglavu

John Dyneley Prince

Nad trojno triglavsko glavo
tke noč megleni zastor svoj,
pod njim poljublja jezero
v okrilju skalnem lunin soj.

Tu z vrha pa ne vidim sten,
ki je sijaj po njih razlit,
ne zlatih, migljajočih zvezd—
le daljnega obraza svet . . .

Ko jutro čist, ko mrak teman
na ustnah plava bajen čar;
v očeh studenčka bistra dva,
v kopreni las ves sončni žar . . .

Triglavski silni čarovnik
razpel čez svet je pajčolan — —.
Molče moj duh pogreza se
v skrivnosti nedosežnih sanj . . .

(Za one čitatelje, ki jim ime Prince ni znano, naj omenimo, da je avtor te pesmi rojen Amerikanec škotskega porekla. Z Jugoslavijo se je seznanil, ko je bil tam ameriški poslanik. Ko se je vrnil v to deželo, je prevzel profesuro

slovanskih jezikov na columbijski univerzi; da si je zaradi visoke starosti zapustil redno šolsko službo, ima še vedno svojo sobo na vseučilišču in svoj krožek dijakov. Njegova ljubezen do slovenščine se menda najbolj zrcali v dejstvu, da se še vedno ukvarja s sestavo slovenske slovnice v angleščini, verujoč, da bo taka gramatika potrebna ne le drugi generaciji naših naseljencev, ampak da se bo tudi med Amerikanci razširilo zanimanje za naš jezik in za to, ker se izraža v njem.

Cankarjev glasnik se veseli, da more priobčiti gornje verze našega prijatelja. Dokler možje kot profesor Prince v Ameriki in njemu podobni v drugih deželah verujejo v našo bodočnost—ali naj sami postanemo malodušni? Ne prevzetni in naduti po "arijskih" receptih, ampak veseli, da je na ogromnem vrtu tega sveta prostor tudi za naše naglje in zavedajoči se, da jih moramo gojiti zase, za svoje potomce in za vse, ki ljubijo lepote izven bank in računskih knjig. Gospodu Princu pa smo hvaležni za povzbudo.)

Stolp ene misli

IVAN VUK

(Opomba. — Prva Mojzesova knjiga "Genesis" govori v 11. poglavju, četrta vrsta: "In rekli so: Pojdimo, zgradimo si mesto in stolp, ki mu bo vrh do neba." — Skoraj vsa-kdo je čital v Zgodbah svetega pisma ali pa v sami bibliji o tem "babilonskem stolpu" in njegovi usodi, toda dolgo so skeptiki mislili, da je vsa povest le simbolična bajka, da pa stolpa samega v resnici nikdar ni bilo. Vendar je to zmota. Zlasti arheološka izkopavanja zadnjega časa dokazujejo, da ima precejšen del starega zakona dokaj zgodovinske podlage, četudi so dejstva pogostoma prepletena in odeta z izdelki bujne orientalske domišljije in arhajične simbolistike. Stolp, ki ga imenujejo babilonskega, ni živel le v legendi, temveč je bil resnično zgrajen. Omenjajo ga že grški, rimski, arabski in—seveda židovski pisci. Prvi je menda pisal o njem Herodot okrog leta 460 pred Kristom, pozneje ga omenja prerok Danijel okrog leta 168 pr. Kr.

Ta stolp ni bil tako nenavaden kot bi se sodilo edino na podlagi sv. pisma; v časih Sumerijcev, ko je bila Babilonija dokaj mogočna država, je bilo najti podobne stolpe po vsej deželi.

V letih 1928-29 je angleški arheolog Leonard Woolley izkopaval razvaline mesta Ur, rojstnega kraja Abrahamovega in v tedanjih časih največjega mesta. V svojih poročilih o svojih najdbah pripoveduje, da je našel v severo vzhodnem delu mesta takozvani "Zigurat," kar pomeni "Nebeško goro" ali "Božji grad" in prepričan je, da so to ostanki svetopisemskega "babilonskega stolpa," največje zgradbe, ki jo je poznal tedanji svet. V temelju je bila 60 metrov dolga in 45 metrov široka, dvigala pa se je 21 metrov visoko. Stolp je pravzaprav bil hram, posvečen boginji meseca in je najbolj originalen arhitektonski spomenik starega veka. Deloma zaradi lepote, še bolj pa zaradi simbolistike je bil ves hram v različnih barvah; spodnji deli so bili črni, nad temi je bil rdeč pas, svetišče nad njim je bilo iz modrih keramičnih opek, vrh pa je bil zlat ali pozlačen. S temi barvami je bila označena razdelitev sveta po babilonski zamisli: podzemlje

je temno, zato je bil spodnji del črn; zemljo samo je označevala škrlatna barva, modrina je bila za nebo in zlato za sonce. V teh svetiščih se je odigravalo, kar je v tedanjih časih pomenilo najvažnejši del človeškega življenja. Ceremonije so bile slikovite in so imele namen, napraviti na ljudstvo najglobokejši vtis in na ta način utrditi duhovniško oblast. Po opisih, kar jih je bilo najdenih, si je lahko zamisliti, kako nadnaravni so se morali zdeti "navadnemu" ljudstvu razni prizori, ki so se tam odigravali, kadar so se duhovniki v svojih blestečih oblekah vzpenjali v višave zlato-modrega svetišča. Mnogi sodijo, da je v teh prizorih stvarna podlaga povesti o Jakobovem prividu, ko je kot pastir zaspal na prostem in v sanjah videl lestvico, prislono na nebesa, po kateri so hodili angeli gor pa dol.)

TAKO JE PISANO v knjigah življenja onih, ki so pokopani pod razvalinami hrama Nipur:

"Pozdravljena vsemogočnost v svojem vtelešenju! Razdrobljena na kosce, si zbrala ves svoj prah in izpregovoril je in shodil. Brez števila drobcev misli kakor je brez števila zvezd, je v vtelešenju našlo svojo skupnost in zopet postalo eno. V tvojem združenju je bila vsemogočnost.

"V svoji združenosti si bila bogovom groza in trepet. Tista skupnost je pomenila konec njihovega gospodstva nad teboj.

"Pozdravljen stolp združenja in sloge... babilonski stolp! Bil si bog, grozeč bogovom, ki so te prokleli in večji od njih. Bil bi gospodar nebes, da nisi poslušal deklet bogov—laži...

"Pozdravljen v svojem padcu, stolp babilonski, stolp ene misli! Razkropljena je bila misel in vsemogočnost se je razblinila, da se zopet prikaže. Kadar priklopita trpljenje in kri do roba čaše in se prelijeta, se uresniči. Milijoni bodo eno in združenje se vtelesi v novem stolpu, v stolpu zmage, ki bo segal do neba, segal v raj, ukraden človeku.

"Pozdravljen čas združenja, ki se bliža! Njegovo uresničenje potrese nebo in razvname se zadnji boj. Človek, ki je bil izgnan iz raja,

se vrne vanj z mogočnimi koraki, da strmoglavil ljubosumne, preklinjajoče bogove.

"Kadar se to zgodi, pogine tudi Laž, dekla bogov ..."

* * *

V tistih časih je živel v Babilonu kralj Maašna Ati, kar pomeni "kralj neznanega imena." Imel je hčerko, ki ji je bilo ime Resnica, a bila je nezakonsko dete neke ženske ljudskega rodu. Kralj ni smel poročiti matere svojega otroka, ker se ni mogel upreti svojim svetovalcem, ki so s svetimi knjigami v rokah dokazovali, da bi bil greh, če bi na babilonski prestol sedla žena nekraljevskega rodu in strašna kazen bogov bi ne zadela le vladarja, temveč vse njegove svetovalce in ves narod.

Kralj se je moral vdati, da ne razpali jeze bogov, toda hčerko Resnico je vzel k sebi in jo ljubil tem bolj, ker ni smel dati njeni materi, kar bi ji bil rad dal iz svoje velike ljubezni. Kadar se je kam peljal, mu je Resnica sedela na naročju, kadar je jahal, je sedela pred njim na konju in ljudstvo je postajalo med delom in ga veselo pozdravljalo: "Res, krasna, o kralj, je tvoja hčerka Resnica. Lepa je in dobra in na prestolu naj ti bo naslednica!"

Kralj je bil ponosen na svojo hčerko in je na tihem upal, da se izpolni želja ljudstva. Toda visoki svetovalci, poklicani, da svetujejo kralju v vseh rečeh in ga varujejo vseh zmot, so uganili njegovo željo in mu dejali:

"Oj kralj, ti moraš vladati po svetih knjigah, ki pravijo, da mora kralju na prestolu slediti kralj, a nikdar žena. Odkod naj pride novi kralj, ko nimaš žene, da bi ti rodila sina? Tvoj narod želi, da sprejmeš ženo, tebe vredno, ki porodi naslednika tvojega in božjega."

Kralj jih je pogledal in hudo mu je bilo pri srcu.

"Kaj poreče ljudstvo, ki ljubi mojo hčerko Resnico?" je dejal kralj in se zgrozil. Svetovalci so pa odgovorili:

"Ljudstvo je dolžno, slušati ukaze bogov, ki mu jih tolmačimo mi in jih izvršuje narod. Ljudstvo ne zna čitati naših svetih knjig."

V strahu so kraljeve misli iskale izhod na vseh straneh, pa ga niso našle. Sklonil je glavo in dejal brez glasu:

"Poiščite svojemu kralju kraljico."

Svetovalci so jo našli. Bila je kraljevskega rodu in imena in privedli so jo h kralju:

"Tukaj, o kralj, ti je nevesta, ki smo ti jo izbrali po volji bogov in naroda."

Kralj se ji je poklonil; bila je bujne rasti, obraza belega in lica so ji bila mehka kakor žamet in ker so svete knjige tako velevali, jo je vzel. A njegova ljubezen do hčerke Resnice se ni zmanjšala; pokazal jo je ženi in dejal: "Ljubi jo tudi ti, zakaj moja hčerka je."

Kraljica jo je pogledala in odgovorila: "Tak je tvoj ukaz, ljubila jo bom."

A ko jo je z roko pogladila po licu, je bilo Resnici, kakor da so jo opraskali kremplji, pa je objela očetova kolena in zaplakala:

"Ne zapusti me, oče moj ...!"

Začuden, da se boji nove matere, jo je kralj pomiril: "Saj te ne zapustim ..."

Mati mačeha je pa rekla: "Ne pozna me še, pa se boji. Ni se me še privadila ..."

* * *

Dopolnil se je čas kraljici, da rodi kralju sina naslednika. A glej, rodila mu je hčerko.

Ko so mu prišli povedat, je bilo kralju neprijetno; toda spomnil se je svoje nezakonske hčerke in nekdanja nada je zopet oživila.

Kraljevi svetovalci in pismarji so se zbrali na zborovanje in kralj je dejal: "Dejali ste, da želi narod naslednika, a glejte, rodila se je hči."

Svetovalci so se spogledali in naposled dejali:

"Svete knjige ne poznajo na babilonskem prestolu ženske vladarice."

Eden pismarjev se je pa domislil:

"Zapisano je tudi, da narod v hudi sili lahko ukrene, da napišejo nove knjige tisti, ki so poklicani in jih na to posvetijo."

Pokazal je svetovalcem stran in vrste in oni so pokazali kralju. Razveselil se je in vzkliknil:

"Tedaj pa naj narod sklene take knjige, da bo naslednica moja prvorojena hčerka Resnica. Babilonski prestol bo rešen."

Svetovalci so pomolčali, ker tako velevala pokorščina, ki jo oznanjujejo ljudstvu, med tem so pa premišljevali. Potem je najučenejši svetovalac odprl drugo knjigo in svečano izrekel:

"Resnica je nezakonska in njena mati je ljudska žena. Zapisano pa je: 'Gorje deželi in narodu in vsem, kadar sede na prestol človek, ki ni kraljevskega rodu.'"

Kralj ni mogel ugovarjati, zakaj pismarji

so imeli knjige v rokah in priklicati ni smel gorja nad svoje zveste služabnike in nad svoj narod. Zadnji plamenček njegove nade je ugasnil . . .

Ko je odšel, so svetovalci začeli šepetati med seboj in ugiati, kaj da je treba ukreniti. In so sklenili, da je treba odstraniti Resnico z dvora, ker je nezakonski otrok in vsem v pohujšanje.

Naznanili so sklep kralju. Uprl se je na vso moč. Oče je, Resnica je njegova hči. Nihče nima pravice, da bi vzel otroka očetu. Pa so odprli knjige in mu dokazovali in govorili:

"Glej, kralj babilonski! V svetih knjigah je zapisano, da bo ljudstvo začelo godrnjati zoper postave, ki jih pišejo tvoji pismouki in zoper svoje svetovalce, ki ti kažejo pravo pot in zoper same bogove, če zavlada kralj, ki bo bolj ljubil svoje dete, porojeno od ženske iz ljudstva kakor svoj narod. Svoje srce, o kralj, si dal nezakonsko rojeni hčerki Resnici in zaradi tega zanemarjaš narod. Že se kažejo znamenja, ki jih omenjajo knjige. Ljudstvo je začelo godrnjati zoper nas, tvoje svetovalce in pismarje, naše postave zasmehuje in v neskončni objesti je začelo zidati velikanski stolp, ki naj bi segal v oblake, preteč celo bogovom, da jih vrže iz nebes. Ti pa veš, da so bogovi dali oblast v tvoje roke in dolžan si, da jih varuješ pred bogokletnim ljudstvom."

Nobene besede ni imel kralj, le v srcu kamen, ki ga je tiščal, da ga je bolela duša in je bil slab kakor nemaziljen bolnik. Svetovalci pa so na skrivaj odpeljali Resnico z dvora in jo pognali daleč v deželo, kjer so ljudje bili siromašni in niso poznali kraljevskih časti. Dekle so pa sprejeli prijazno in so jo vzljubili in skrbeli zanjo kakor da niso imeli svojih težav.

Od tistih dob kralj Maašna Ati ni bil več vesel. Vedno ga je tiščal kamen in zdelo se mu je, da je večji od dne do dne. Iskal je razvedrila, a našel ga ni. Mislil je najti ljubezni pri hčerki, rojeni v zakonu, katero so njegovi svetovalci krstili z imenom Jalgan, kar bi se po naše reklo Laž, pa je bil njegov trud zaman. Silil se je, igral se je z njo, hotel ji je pokazati, da jo ljubi, toda v srcu ga je tiščal kamen. Kadar se je peljal, jo je držal v naročju, kadar je jahal, je sedela na konju pred njim, a bila mu je težka in roke so ga bolele. A moral se je zatajevati in jo držati, da je ljudstvo moglo videti naslednico.

Ljudstvo pa je gledalo, molče se klanjalo in šepetalo med seboj: "Prestolonaslednica Jalgan sedi s kraljem babilonskim." Pozdravljali so ju le svetovalci, pismarji, kupčevalci iz hramov—sama sol naroda . . .

(Konec prihodnjič.)

Dachau

PREBIVALCEM malega mesta, pravzaprav vasi blizu Monakovega se menda v normalnih časih niti sanjalo ni, da postane ime Dachau bolj znano po svetu kot mnoga velika nemška mesta, ki bi nemara zaslužila nekoliko slovesa zaradi svoje lepe lege, svojih spomenikov, umetnosti, ki se v njih goje, zaradi velikih mož, ki so tam živeli, ali zaradi kakršnih koli vrednot, ki bi jih mogla pokazati. Če so Dachavčani ponosni na svojo novo slavo, je pač drugo vprašanje; novi Dachau šteje sedaj okrog dvajset tisoč prebivalcev in o ogromni večini tega ljudstva ne more biti nobenega dvoma, da preklinjajo tisti dan, ko so se — ne prostovoljno — naselili tam.

Dachau je glavni koncentracijski tabor v Nemčiji. Taborišča v Oranienburgu in Lich-

terfeldu ter moabitska ječa so organično pridružena, oziroma podrejena dachavskemu, katerega uradni naslov je "Konzentrationslager Dachau 3 K."

Do leta 1918 je bila v tem močvirnem kraju, po katerem teče mala reka Amper, municijska tovarna, ki je bila v času vojne zelo važna in so zaradi tega od nje do vasi, oziroma do postaje Dachau zgradili tlakovano cesto. Po vojni so opustili izdelovanje municije in tovarniška poslopja so začela propadati. Ni se zdelo več vredno, da bi se kdo brigal zanja. Ko je Hitler prišel na površje, je diktatura takoj potrebovala mnogo več prostora za jetnike kot ga je bilo po vseh ječah Nemčije, ki so bile že prve dni po reakcionarnem preobratu prenapolnjene. Leta 1933 so torej za silo popravili

napol razpadla poslopja nekdanje dachavske tovarne in tam ustanovili prvi koncentracijski tabor. Takrat so tam naredili prostora za sedem tisoč jetnikov; sčasoma so ga povečavali in lani, zlasti zaradi avstrijske aneksije, so ga tako razširili, da je tam sedaj — vštevši uradnike in straže — okrog dvajset tisoč ljudi.

Ime Dachau je postalo v Nemčiji strašilo. Gospodarji tretjega rajha, zlasti člani zloglasne Gestapo (Geheime Staats Polizei — tajna državna policija) vedo to in hočejo, da spreletava ljudi groza ob sami besedi. Po izvršenem "anšlusu" so na Dunaju in po Avstriji sploh začeli konfiscirati imetje ljudi, ki niso bili "arijci," ali so pripadali "Vaterlands Fronti," ali pa so bili celo na sumu, da so simpatizirali s socialisti; če se kdo ni dal takoj prostovoljno oropati, mu je takoj zagrmelo v ušesa: "Kommst nach Dachau!" (V Dachau prideš!) — Na oknih židovskih trgovin so se čitali napisi: "Jude, auf nach Dachau!" (Žid, poberi se v Dachau!) — In če kdo vpraša za tega ali onega človeka, ki je igral kakšno vlogo v Avstriji, je najnavadnejši odgovor: "Er ist in Dachau" — (v Dachavu je.)

Med onimi, o katerih je znano, da so bili "internirani" tam, je zadnji nesocijalistični dunajski župan Schmitz, bivši ravnatelj kancelarjevega urada, minister Hornbostel, komisar propagande, polkovnik Adam, minister Ludwig, oba kneza Hohenburg, sinova v Sarajevu ustreljenega nadvojvode Franza Ferdinanda, ki se je moral za svoje potomce odpovedati dvorskim častem, ko je poročil "navadno" grofico Chotkovo, dalje poveljnik čet "domovinske fronte," stotnik Aleksander, bivši policijski ravnatelj Skubl (čigar ime tudi ni zelo nemško.) Če povprašuje človek po Dunaju, mu na tihem naštejejo toliko podobnih imen, ki so zdaj v Dachavu izpremenjena v številke, da bi se zdelo neverjetno, če ne bi bilo vsaj o nekaterih uradno priznано, da so tam.

Že v okolici tabora dobi človek nekaj pojma, kakšno mora biti življenje v tem ogromnem grobu živih. Ena sama cesta drži iz vasi v tabor. Ob njej so napisi z velikimi črkami: "Konzentrationslager Dachau 3 K — Lebensgefährlich! — Wachen schießen ohne Warnung!" (Koncentracijski tabor Dachau 3 K. — Smrtno nevarno! — Straže streljajo brez svarila!)

Poglavar vsega tega sistema taborov je

Oberführer Eicke, ki ima svoj glavni stan v Dachavu, kjer vlada neomejeno kakor car. Preden je republika padla, je Eicke, ki pripada črnemu zboru (Das Schwarze Korps), živel v Luganu, kjer je na skrivnem zbral štiristo mladih nacistov, s katerimi je nastopil, ko je svastika zavihrala v Nemčiji. S tem si je pridobil zaupanje Hitlerja in poglavarja tajne policije, Heinricha Himmlerja. Njegovemu brezobzirnemu izrabljanju oblasti je pripisati, da vzbuja ime Dachau strah in trepet od Severnega morja do Brennerja.

Vsled stalnega razširjanja je taborišče s svojimi uradnimi poslopji, kasarnami in barakami dobilo lice malega mesta. V središču so nizke barake, ki služijo jetnikom za bivališča. Tabor ima svojo postajo, radio, krematorij in pokopališče, na katerem je nekoliko stotin grobov. Kdor ne ve, kakšno številko je imel jetnik, ki je tam pokopan, ne bo nikdar našel njegovega groba, zakaj na prosti deski, s katero je označen, ni nobenega imena, temveč le jetniška številka. Nacijsko maščevanje sega preko groba...

Vse taborišče obdaja visok zid, okrog katerega so tri vrste elektrizirane žice. Notranja ograja obstoji iz trojnega električnega sistema. Na strani proti Monakovu nima zid nobene posebne obrambe. Na vzvišenem ozemlju hodijo vsake četrte ure patrole, obstoječe iz dvanajstih mož. Na drugi strani, proti ravnemu polju, so ustanovili nov električni sistem. Iz daljave se lahko vidijo stolpiči s strojnimi puškami in žarkometi.

Če se zgodi, da pogrešajo kakšnega jetnika, takoj zatuli sirena, da se sliši po vsem taboru in Gestapo v Monakovem se avtomatično obvesti. Obenem se alarmira poljska policija in takoj se zapre cesta in ulice v Monakovem, ki drže na dachavsko cesto. Beg je torej skoraj nemogoč, če nima jetnik pomočnikov v samem taboru in zunaj.

Budnico zatrobijo ob petih zjutraj. Gorje jetniku, ki ne bi bil takoj na nogah! Za zajtrk dobe neko tekočino, ki ji pravijo kava (narejena je iz želoda) in košček črnega kruha. Vsak tretji dan dobe po par unč margarina. Nato odkorakajo na delo, pojoč nacijske pesmi. To je predpisano in kogar bi stroža opazila, da ne poje, bi bil posebej kaznovan. Nasprotno pa ne sme nihče ziniti besedice pri je-

di; takozvano kosilo je ob dveh, večerja pa včasih ob sedmih, včasih ob devetih. Hrana je v Nemčiji sploh slaba, tukaj pa seveda najslabša. Med jedjo morajo jetniki poslušati "partijotske" govore, ki jih oddaja radio.

Nekateri jetniki delajo na stavbah, na cestah pri izsuševanju barja, drugi izdelujejo uniforme za črno četo. Priganjanje je nečloveško. Najmanjša zamuda se kaznuje s šibanjem, često pa rabijo namesto šibe ali palice puškino kopito. Večna okrutnost napravi iz stražnikov same sadiste, katerih glavar je neki Lorentz, ki prihaja vsak čas s kakšno novo mučilno iznajdbo na dan. Ena novejših kazni je vezanje, ki se vrši na razne načine. Na primer: jetnika privežejo k drevesu tako, da vrv ni tesno pritegnjena in se jetnik lahko giblje v tem krogu; potem ga gonijo, da mora tekati okrog drevesa, kolikor mu vrv dopušča, dokler ne omaga in se zruši. Bolj okruten način je ta: privežejo ga tesno k drevesu, da se ne more ganiti in more stati le na prstih. Pod brado mu vtaknejo kos lesa, da ima glavo nagnjeno nazaj. Na vejo nad njim pričvrstijo posodo z vodo tako, da mu padajo kaplje na čelo. Bolečine, ki jih trajno kapanje povzroča, so strašne in nekoliko jetnikov je zblaznelo od tega. Najbolj nečloveško ravnaajo z Židi.

Tudi nad prvimi avstrijskimi jetniki so se znesli z bestijalno okrutnostjo. Kakor vsem drugim jetnikom, so jim obrili glave in jih oblekli po jetniško. Potem so jih postavili v vrsto pred komandanturo, kjer so morali stati "na pozor" (Achtung!) po cele ure, dokler ni-

so bili popolnoma oslabei. Nato so jih pobrizgali z vodo, da "se osvežijo" in končno so jih namestili v takozvani Stehbunker; to je luknja v kleti, prav tako velika, da more človek stati notri, ne da bi se mogel gibati, kaj še le sesti! Tam so jih pustili v popolni temi tri dni in tri noči in hrane so jim dali le toliko, da niso od lakote poginili. Še le po tem uvodu so jih pognali v njihove celice.

Vsi jetniki so tam brez vsake obravnave in sodbe. Le malo kdo ve, zakaj so ga spravili v Dachau, nihče pa ne ve, kako dolgo ga mislijo držati tam. Ta negotovost je skoraj hujša od vseh ostalih muk.

George Oudard, ki poroča o tem v pariškem Soir, je govoril z nekim mladeničem, kateremu se je posrečilo, da je ušel; ta mu je dejal: "Včasih je kdo poslan v Dachau za malenkost, ki ne bi bila vredna, da se omeni, pa ga izpuste. Toda vsak se vrne v tabor in kadar pride drugič, je to za vse življenje. Če se mi ne bi bilo posrečilo, uiti čez mejo, bi bil izvršil samomor. Rajši smrt, kot da bi me ujeli in poslali nazaj."

Izrekel je te besede zelo resno, ampak popolnoma mirno. Ko se je Oudard začudil, da ni imel nobene besedice sovraštva za svoje rablje, je odgovoril: "V Dachau umre celo sovraštvo. Človeka je enostavno sram, da je človeško bitje. . ."

Hitler, Goebbels e tutti quanti se pa še upajo deklamirati o nemški kulturi v nacističnem peklu!

Prevajalske opazke

Anton J. Klančar

PREVAJALEC ni le prepisovalec, ampak mora biti ustvarjalec in moji prevodi so zame "dvakrat povedane povesti." Prevajalec je prav zelo podoben originalnemu pisatelju v izberi svojih snovi in svojega čitatelstva. Kakor prvotni avtor, mora tudi on uvaževati vprašanje: Ali bo *moje* občinstvo, v tem slučaju angleški čitatelj, razumel delo avtorja, ki ga prevajam? Ali je njegova povest *splošno* prikupna? Da se more odgovoriti na ta vprašanja, je potrebno obširno čitanje dotičnega pi-

satelja. Najpogosteje se najde ta splošna prikupljivost v priprostih povestih, ki se bavijo z materjo, z domom, z deželo, s smrtjo in s podobnimi predmeti. Povesti s takimi enostavnimi motivi se največ prevajajo v druge evropske jezike in prav te se pripovedujejo v najbolj priprostem slogu. V splošnem je stvarna povest vedno bolj všečna od simbolične, ob kateri mora prevajalec razlagati, kar je prvotni pisatelj smatral za samo ob sebi razumljivo, ko je pisal za svoje slovansko občinstvo.

Čitajoč jugoslovanske spise, se človek kmalu prepriča, da je bilo v preteklosti mnogo najboljših povesti in romanov spisanih za omejeno jugoslovansko občinstvo. Čitatelji drugih narodnosti bodo prav težko razumeli tako folkloristično literaturo, razen če vzamejo na pomoč obsežne glosarje primer in parabol. To velja zlasti za avtorje, ki so pred kakšnimi sto leti pisali za lokalno občinstvo v dialektih.

Študija avtorjevega jezika pogostoma odkrije vire njegovega sloga. Ta ali oni pogostoma rabi besede, ki jih ni najti v slovarjih, katerih sled pa vodi v nemščino ali italijanščino. V slovenščini in hrvaščini so nemški in italijanski vplivi v besednjastvu zlasti močni. Zato je znanje teh jezikov prevajalcu iz jugoslovanskih velika pomoč. Tako se često spozna, da so fraze pisateljev kot Ivan Cankar ali Mir. Krleža nezavedni prevodi nemških izrazov.

Po mojih mislih je ena največjih težav v tem, da so prevajalcu pristopni slovarji sestavljeni v drugih kot jugoslovanskih jezikih (oziroma v dvojnem jeziku). Tako se rabi nemščina, francoščina ali italijanščina za razlago slovenskih, hrvaških ali srbskih besed. Doslej ne poznam nobenega dela v katerem koli jugoslovanskem jeziku, ki bi se moglo meriti z Websterjevim ali z oxfordskim slovarjem angleščine. Prevajalec mora torej znati tri ali štiri jezike, preden se sme lotiti prevajanja. Na ta način se smisel prvotnega dela trikrat ali štirikrat spači, preden se dovrši angleški prevod. Stari dvojezični slovarji se od časa do časa revidirajo, ampak nobenega poskusa še ni bilo za sestavo slovarja s čisto jugoslovanskimi razlagami. Pred kratkim je bil objavljen Vukov (Karadžićev) glasoviti slovar v četrti izdaji z več kot 20.000 novimi besedami. Ampak razlage so seveda še vedno nemške in latinske. Tudi Hrvatje so na enak način revidirali svoj stari hrvaško-nemški slovar, medtem ko tiskajo Slovenci skrajšane izdaje Pleteršnikovega slovensko-nemškega slovarja. Pogostoma naleti prevajalec na besede, ki jih ni najti niti v teh revidiranih slovarjih. Znane so le domačinom, ali pa se nemara najdejo v časnikih. Da premagam to zapreko, sem se navadil čitati jugoslovanske časopise.

Kadar se prevajajo dela pisatelja, ki rabi socialno, zgodovinsko ali kulturno ozadje ljudstva za svoje povesti, se prikaže prva težava v izrazih iz narečja. Često takih izrazov ni

najti v besednjaku, bodisi da so le lokalizmi, ali pa so uredniku slovarja neznani, tako da jih mora prevajalec enostavno zatajiti, ali pa jih mora nadomestiti z "enostavnimi in lahkiimi" angleškimi. Le kdor je rojen ob tem ozadju, more razumeti njih pomen. Prevajalcem bi bilo priporočati, da si spotoma sestavijo besednjake takih dialektičnih izrazov za bodoče.

Pogostoma se mi zgodi, če pošljem uredniku kakšen prevod, da izpremeni nenavadno frazeologijo originala, češ da se ne glasi kot da bi bilo angleško. To je po mojem mnenju hoja v napačni smeri. Našo angleščino so obogatili prav taki idiomatični izrazi, uvedeni vanjo s prestavo svetega pisma ter nemških, francoskih in italijanskih klasikov. Slovenski izraz, "voditi koga za nos," se lahko brez vsake težave dobesedno prevede s "to lead some one by the nose." Slovanska literatura je bogata takih izrazov, s katerih prevodi se angleščina lahko le obogati.

Pri prevajanju jugoslovanskih jezikov, ki so zelo konkretni v izražanju, v angleščino, je tendenca ta, da se nadomestijo konkretni izrazi z abstraktnimi, na primer: "je rekel župan," je prevedeno: "and having delivered himself thus" (Cankar: Hlapec Jernej).

Prevajalčevo misel pogostoma zaloti vprašanje, ali naj pridrži originalna imena oseb in krajev, ali naj jih prevede tako, da bodo v angleščini imela enak pomen. V jugoslovanskih prevodih angleških del sem redkokdaj opazil zadnji način; imena so vedno ohranjena, ali pisana tako, da ustrezajo fonetičnim pravilom jezika, v katerega so prevedena.

V splošnem je moje pravilo, da najprej vidim, kaj se prevaja v druge jezike in potem izberem za svoj prevod povest na podlagi splošne prikupljivosti avtorjevega posebnega dela. Jugoslovanski časopisi imajo pregledne kulturnega napredka po vseh evropskih deželah in objavljajo vesti o jugoslovanskih knjigah, ki so bile prevedene v druge jezike. Najvažnejše vprašanje pri tem je, kaj da drugi evropski narodi prevajajo iz slovanskih jezikov. Ker nimajo Jugoslovani nobene obširne kritične literature o nobenem posebnem pisatelju, je večina nas odvisna od one druge metode, če hočemo dognati vrednost kakšnega dela. Pravilno pa bi seveda bilo, čitati vsa pisateljeva dela in potem izbrati za prevod tista, ki imajo največ splošne privlačnosti.

Mráz in življenje

ZDI SE, DA ČLOVEŠTVO v spošnem nikdar ni bilo posebno zaljubljeno v smrt. To ne pomeni, da so gledali, ali da gledajo vsi nanjo z enakimi očmi. Z daljnega vzhoda nam pripovedujejo, da žrtvujejo japonski vojaki svoje življenje brez pomisleka in celo z navdušenjem za mikada; Turki so v časih svoje največje slave v svojih divjih naskokih padali kakor snopi, prepričani, da se preselijo z bojišča naravnost v raj, kjer bodo uživali vse slasti, obljubljene jim v koranu. Vsak dan čitamo v dnevniku vesti o samomorih in včasih, na primer po velikem krah na newyorški borzi, po "anšlusu," po "osvoboditvi" krkonoskih Nemcev, po začetku židovskih pogromov v Nemčiji so postajali kar epidemski. Med tem, ko imamo na eni strani zakone, po katerih je samomor zločin, ko mu razne cerkve in mnogi moralisti vehementno nasprotujejo—od Pitagorejevih in Aristotelovih časov, stoje na drugi strani filozofiji, od dobe cinikov, stojikov in epikurejcev, ki vztrajajo na tem, da je človek gospodar svojega življenja, imajo na Japonskem tradicionalne ceremonije za izvrševanje samomora in dve veliki veri, brahmanizem in budhizem ga odobravata.

Vendar so to izjeme. Ogromna večina ljudstev sledi primarnemu nagonu ohranitve samega sebe in iz tega se razvija želja po podaljšanju življenja in—ker goli obstanek ne zadovoljuje—po pomladitvi, ki naj bi podaljšalnemu življenju dala novo vrednost. V časih, ko se o znanosti sploh ni moglo govoriti, ali pa je bila še v povojih in vsa premešana s predsodki, z vražami in s fantazijo, so iskali studence mladosti, se kopali v mleku ali celo v krvi, misleči, da se tako rešijo starostnih nadlog in se jim vrnejo vse moči mladosti. Še le, ko se je znanost otresla šarlatanstva in zavrgla vse čarovnije, se je tudi na tem polju delo obrnilo v drugo smer. Najprej se je pojavil skrajni skepticizem. "Narava je v tem področju absolutna in človek se ji ne more upreti s svojimi sredstvi." Toda to je bilo preveč podobno obupu, ki v znanosti nima pravice. Moderne zdravniške in zdravilske metode so storile dolgo nepopažen čudež. Ko so statističarji začeli primerjati poprečno človeško starost v preteklo-

sti z ono v sedanosti, so jim številke nepobitno dokazale, da se je človeško življenje podaljšalo. Metuzalemov pač ni na svetu, toda sedaj vemo, da jih nikdar ni bilo, namreč ne tako starih kot nam pripovedujejo legende. Vsa skrivnost je v tem, da so nekdanj računali leta po mesecu, ne pa po soncu.

Tukaj ni prostora za podrobna primerjanja in za dolge vrste števil, ampak tudi površnemu opazovalcu je stvar lahko razumljiva, če se spomni, kako so nalezljive bolezni kot kuga, kolera, koze i. t. d. pobijale ljudi na tisoče, pa so sedaj, vsaj po zapadnih deželah tako kontrolirane, da komaj še prihajajo v poštev. Tuberkuloza, ki še vedno zahteva preveč žrtev, je vendar ozdravljiva, če se opazi o pravem času in če ima bolnik priliko za zdravljenje. To velja tudi za sifilido, o kateri se nekdanj v "dobri družbi" sploh ni smelo govoriti, kar jo je bolj kot vse drugo naredilo tako strašno; vsaj deloma velja to tudi za raka in zdi se, da bo kmalu tudi gobavost premagana. Na milijone ljudi hodi danes po svetu, ki bi v preteklih časih neizogibno legli v grob. Velikanska odkritja znanosti, nove metode zdravljenja, ki bi se včasih bile zdele bolj nevarne od bolezni same in razširjenje medicine so storile ta čudež. In tistim, ki vprašujejo, kaj so delavske organizacije pravzaprav dosegle, bi lahko povedali, da gre dober del zasluge za te uspehe prav njim, zakaj brez njih se ne bi bil skrajšal delavnik, ki je včasih—ne kdove kako davno—izpodkopaval zdravje tako, da je človek s štiridesetimi leti že bil izmozgan starec; one so se borile za delavske dopuste, ki so potrebni za obnovitev moči; v svojem področju so vpeljavale bolniško zavarovanje in v mnogih krajih dosegle, da ga je uvedla država pod njihovo kontrolo.

Seveda ni doseženo vse, kar bi bilo v tem oziru potrebno, toda dosedanji uspehi kažejo, da je s primerno organizacijo mogoče sčasoma potisniti bolezen tako v ozadje, da ne bo v človeškem razvoju igrala skoraj nobene vloge več in bo zdravilska znanost imela večjo nalogo z ohranitvijo zdravla kot pa z zdravljenjem bolezni. V Ameriki so nekatera vprašanja, ki so v najtesnejši zvezi s tem, prav sedaj pereča in bomo še govorili o njih. Za sedaj naj zadostu-

je dejstvo, da je podaljšanje življenja prenešeno iz kraljestva vraž in copernij na znanstvena tla, kjer se uspehi dosežejo le z vztrajnim, sistematičnim delom.

Razni učenjaki se niso zadovoljili le s splošnim bojem zoper bolezen, ampak so potegnili tudi legendarni "studene mladosti" v svoje laboratorije in se ukvarjajo z vprašanjem, ali ne bi bilo mogoče, odpraviti znane nadloge starih let in s povrnitvijo izgubljenih moči raztegniti življenje. Seveda ne mislijo, da je nekje na svetu skrit vrelec, ki bi ga v svoji delavnici lahko umetno ustvarili kakor se izdeluje umetna svila in umetna guma. Tudi ne verujejo v srednjeveške "eliksire." Človeka študirajo, njegov sestav, sile, ki delujejo v njem, razloge, ki povzročujejo pešanje in starostne simptome, pa iščejo, kako bi se ta sovražnik dal premagati. Iz teh poizkusov so se razvile različne teorije in prakse. Znana je na primer Steinachova operacija, ki ima za cilj v prvi vrsti obnovitev spolne moči, a ker je ta v resni zvezi z intelektualnimi funkcijami, splošno telesno in duševno pomladitev. Profesor Voronov operira z žlezami, katerih veliki pomen v človeškem telesu je bil še le v zadnjih desetletjih bolj jasno spoznan. Drugi polagajo največjo važnost na dijetlo, kar ni tako daleč od prejšnjih metod kot bi se zdelo. Ne gre za ribje olje ali za jajce kakor ne gre za žlezo samo, ampak za vitamine, ki jih daje gotova dijeta in za hormone, ki jih izločajo žleze. To je poglavje, ki si pridobiva vedno večjo važnost kakor se množi spoznavanje žleznih funkcij in vpliv raznih hormonov in vitaminov. Vsi ti znanstveniki imajo svoje navdušene pristaše in odločne nasprotnike, kar je precej razumljivo, ker je vsa ta panoga še v povojih. Eni in drugi se lahko sklicujejo na uspehe, le zdi se, da teh še ni dovolj, da bi se mogle izreči končne sodbe.

Eno—zdelo bi se—najbolj fantastičnih idej, nanašajočih se na to poglavje je izrekel dr. Alexis Carrel, čigar mnenje se pa mora jemati zelo resno. Dobro znan je zaradi raznih eksperimentov, ki bi bili v srednjem veku povzročili strah in trepet, od katerih pa znanost lahko pričakuje doslej nenaslučene rezultate. Dobil je tudi Noblovo nagrado, ki se za znanstvena dela pač ne priznava šušmarjem.

Pred dvema leti je Carrel na nekem znanstvenem kongresu izjavil:

"Verjamem, da bo kmalu mogoče, spraviti človeška bitja v stanje suspendiranega življenja. Taki ljudje bi se lahko priklicali nazaj v normalno eksistenco za druge dobe in bi tako, na nekakšen način lahko živeli cela stoletja."

Te besede so zvene le bolj kot mitologija kakor trezna znanost. Ali med tem se je nekaj zgodilo, kar daje misliti tudi lajiku in kaže, da je treba z besedo "nemogoče" zelo previdno postopati.

V Leydenu na Holandskem ima profesor de Lampl podobne fantastične ideje. Po glavi mu roji mraz. No, mraz je velik ohranjevalec, kar je bilo deloma znano že v najstarejših časih, a je sedaj tako temeljito preučeno dejstvo, da se je umetno hlajenje prerinilo v prve vrste industrij. Narava sama kaže, kaj premore mraz. Ko so v sibirskem ledu našli prvega mamuta, zakopanega mnogo tisoč let, so si domačini rezali kose in jih pekli, pa so trdili, da je bilo meso dobro kakor sveža pečenka. Ko so jim pravili, kako dolgo je bilo v ledu, niso hoteli verjeti.

Vsaka gospodinja ve, koliko je vredna hladilnica v hiši. Arhitekti že mislijo na tisto dobo—ki je najbrže ne bodo dočakali v kapitalizmu—ko bo v vsaki hiši zrak reguliran, da bo temperatura vedno lahko enaka. Že davno rabijo zdravniki led za razne bolezni. Ampak kaj ima vse to opraviti s človeškim življenjem?

Profesorju Lamplu se je zazdelo čudno, da živi večina živali pet do šestkrat tako dolgo kot potrebujejo za svoj razvoj, medtem ko je človeško življenje po enaki proporciji neprimerno krajše. Po pravilu, ki velja za živali, bi človek moral živeti sto do sto dvajset let. (Seveda pridejo pri tem v poštev le tiste živali, ki ne poginejo nasilne smrti.)

Nekaj mora biti napačnega v našem načinu življenja. "Nemara je naše čustveno življenje, polno skrbi in razburjanja krivo, da nam telesa fizično oslabe, preden bi se to normalno moralo zgoditi," je razmišljal profesor Lampl, in če je tako, bo morda mogoče nači kak način pomladitve, ki bi odpravil to opešanje."

Najprej je začel preučevati življenje ljudi, starih nad sto let. Začudil se je, ko je dožgal, da jih je bilo mnogo več kot je pričakoval. Zvedel je, da jih je v Franciji med tistimi,

ki umro, vsako leto 150 starih sto let ali več. Med dejstvi, ki jih je našel, se mu je zdelo zelo važno, da ima toplota zelo velik vpliv na živalsko—in seveda tudi na človeško življenje. Drugo dejstvo se mu je zdelo v zvezi s tem. Tisti raziskovalci, ki so zmrznili na visokem severu in so se njih trupla pozneje našla, so bili telesno popolnoma ohranjeni. V tem, se mu je zdelo, je začetek rešitve. Če bi mogel ohraniti človeka živega v skoraj zmrzlem stanju, bi njegovi telesni organi dobili priliko za počitek in okrevanje. Taka oseba bi bila čustveno popolnoma mirna in vsled tega je ne bi nič fizično pobijalo.

Da pa bi bil tak eksperiment sploh mogoč, bi moral imeti sredstvo, s katerim bi v telesu očuval iskro življenja kljub zelo znižani temperaturi. Začel je eksperimentirati z žleznim ekstraktom mladih krav. Ko je živalim vbrizgal to tekočino, je spoznal, da se telesna temperatura lahko zniža skoraj do ničle brez kakršnih koli slabih posledic.

To snov je imenoval "Vitaprolongin" (kar podaljšuje življenje). Začel jo je rabiti za umetno proizvajanje temperature v živalskih telesih. Najprej je pustil, da so živali ostale v "zledenelem" stanju čez noč. Ko se je prepričal, da niso živali imele najmanjše škode od tega, je daljšal dobo do enega tedna, pozneje pa do celega meseca. V vsakem posameznem slučaju se je pokazalo, da je bila edina posledica vbrizganja mirno spanje in počitek. Vsaka žival, ko se je zbudila, je bila bolj sveža.

Toda tak eksperiment z živaljo je ena reč, s človekom je pa druga. A če se ne dožene, kakšne posledice bi ta metoda imela za človeško bitje, je njen praktični pomen skoraj ničeven, pa naj bo teoretično še tako znamenit.

Tedaj pa se je zgodilo, da je prišla k njemu neka gospodična Broogg. Bila je bolna, a kazala ni nobene "bolezni." Sama pravi, da je bila "fizična razvalina;" živci so ji bili kakor raztrgani, jetra niso funkcionirala, srce je bilo slabotno in obisti, se ji je zdelo, so se razpadale. Ko ji je profesor de Lampl pripovedoval o svojih živalskih poizkusih, je bila takoj pripravljena, da mu posluži za eksperiment na človeku. "V življenju nisem imela ničesar pričakovati, vse me je mrzilo, mislila sem da je zame sploh najbolje, če umrem," je pozneje dejala. "Profesor de Lampl pa mi je pravil, da v resnici ni nevarnosti in da bo sam ali pa kateri

njegovih asistentov pazil name noč in dan."

Ko se je Lampl prepričal, da ni le pri volji, ampak da res želi ta eksperiment, se je lotil dela. Najprej je deklo, ki je staro nekaj čez trideset let, previdno anesteziral in ji potem vbrizgnil dozo vitaprolongina. Nato je bila pomočena v solno raztopino in položena v napravo, ki je najbolj podobna ledeni krsti. Njeno dihanje je postalo počasno in slabotno. Obraz ji je ves pobledel. Zelo počasi so zniževali temperaturo njene ledene postelje, dokler ni bila naposled v stanju "prezimovanja." Spala je negibčno, torej brez sanj.

Dva in štirideset dni so jo opazovali in pazili nanjo. Tedaj je profesor Lampl izjavil, da je proces zdravljenja dokončan. S pomočjo instrumenta, ki regulira temperaturo v "krsti" in ki ga imenuje "glaceometer," je polagoma dvigal temperaturo. Telo, ki je bilo podobno mumiji, se je zdrznilo. Dihanje je postalo močnejše. Barva se ji je vrnila v obraz. Lampl je zaprl svoj aparat, da se ne bi temperatura prehitro zvišala. Po štiri in dvajsetih urah je gospodična Broog lahko sedla in po dveh dneh je zapustila laboratorij.

Poročevalcu londonske revije Tit-Bits je pravila, da se počuti kakor prerrojena ženska. "Prej mi je življenje bilo breme, sedaj pa hočem živeti in se poročiti. Bilo je le kakor da grem spat. Nobenih nenavadnih občutkov nisem imela. Teh dva in štirideset dni je minilo kakor trenotek. Morda je smrt taka. Če bi bila zmrzla tisoč let, bi se mi zdelo kakor da je bilo par minut."

Profesor Lampl ne misli sedaj na nadaljevanje takih eksperimentov. Ampak mladega gorilo pripravlja za prihodnjo preizkušnjo. Misli pa, da bi lahko ohranil človeka deset let v takem zmrzlem stanju brez kakršnih koli slabih posledic.

Osnova njegove teorije se najbolje razume z besedami, "dati možganom počitka." On pravi: "Stanice človeškega telesa same po sebi so nesmrtni. Smrt je cena, ki jo plačujemo za možgane. Cena resnično ni previsoka, zakaj ti sta skrivnostna energija, ki jo ustvarjajo možganske stanice in ki ima smrt za posledico, je naposled največji čudež vseirja. Vendar pa imamo upanje, da se more človeško življenje podaljšati. Stopnjema se nam razkrivajo osnovne lastnosti živalskega staničevja..."

Kar je danes plah korak, bo jutri lahko vsakdanja praksa...

Obujen spomin

Igra v dveh dejanjih.

E. K.

(Nadaljevanje.)

MATONI — Ali ni nikogar na svetu—vsaj iz vaših spominov, iz časov, ko je vendar moralo goreti nekaj tistega čudežnega ognja tudi v vaših prsah, nikogar, da bi skočili zanj v razburkano morje ali v gorečo hišo, brez misli na samega sebe?

GEIZIG — Kaj mislite? (*Vstane in se nagloma obrne, stopi proti ozadju, postoji, se umiri in pride nazaj.*) — Čas ne teče nazaj. Kar je bilo, je minilo in je pokopano. O tem se ne govori.

MATONI — Ne vem. Včasih, se mi zdi, vstajajo prikazni tudi iz grobov. Spomini imajo svojo moč.

GEIZIG — Kaj bi s spomini! Pustiva sentimentalnosti. Nepotrebne so. — Radi bi, da bi vam žena okrevala.

MATONI — To pač lahko verjamete, tudi če se vam sentimentalnosti zde nepotrebne.

GEIZIG — Pa vendar ne vidim, da bi storili kaj.

MATONI — Ne. Z življenjem se ne odkupuje življenje. Z denarjem se. Tako je na tem svetu. Če nimaš denarja, glej z odprtimi očmi, kako ti umira najdražje in potem se obtožuj vse življenje, da nisi storil ničesar, ko so ti bile roke uklenjene.

GEIZIG — Morda bi lahko kaj storili.

MATONI — Kaj?—Ali naj oropam banko? Nimam izkušnje v tem. Če bi se podal na to pot, bi bil v ječi, preden bi prestopil prag denarnega hrama.

GEIZIG — Verjamem. Repati ne bi znali in krasti tudi ne. Za to je treba posebnih sposobnosti.

MATONI — Menda.

GEIZIG — Pa če bi imeli—recimo, pet sto dolarjev — —

MATONI — Pet sto dolarjev? — Pet sto dolarjev? . . . Ali pada denar iz oblakov? Ali ga res hudič prinaša o polnoči? Ali je v mojem žepu oljni vrec?

GEIZIG — Vso vašo grenkost razumem.

Ampak otresite se je za trenutek. Jaz vam ponujam pet sto dolarjev.

MATONI (*vstane in zre srepo vanj*) — Vi—vi mi—ponujate pet sto dolarjev? Izkušnjavec—kakšno lopovščino pričakujete od mene?

GEIZIG — Sedite!—Kaj bi se razburjali, ko potrebujete hladne krvi bolj od vsega drugega? Nič nepoštenega ne zahtevam.

MATONI (*počasi sede*) — Kaj torej—poštenega?

GEIZIG (*vzame dve smotki iz žepa in da eno Matoniju*) — Bolje se govori, če se kadi. (*Prižge svojo, potem da vžigalce Matoniju.*) Pustite delavce pri miru, dokler se položaj ne popravi.

MATONI (*na pol vstane in hoče nekaj reči.*)

GEIZIG — Ne, najprej poslušajte, potem boste lahko govorili. Vi ste glavni hujskač. Ampak sedaj res ni čas za neumnosti. Vam se zdi, da stojim do grla v denarju. Ljudem se mora zdeti tako, zakaj od tega videza je odvisen kredit. Brez kredita, velikega kredita ne bi bilo ne mene ne tovarne ne delavcev. Zadnja kriza je minila, imate prav; ampak zapustila je posledice. Izgladil jih bom, če bo v tovarni mir in red. V petih, šestih mesecih bomo lahko govorili o izboljšanju. Sedaj bi vsaka sitnost škodovala meni, škodovala bi pa tudi vam in vsem delavcem, njim morda še bolj kot meni. — Še en trenutek! — Taka je resničnost. Meni samemu bi bilo ljubše, če bi bila lepša. Od vas ne zahtevam nič drugega kot da pustite za sedaj hujskanje in če bi kdo drugi začel kakšne neumnosti, da se ne vmešavate. Če prevdarte, storite le to, kar bo vašim tovarišem v korist.

MATONI — Motite se v eni stvari. Jaz nisem hujskač, nikdar nisem bil. To ni izgovorjanje. Hujskanje narekuje strast in te ne maram, ker zaslepljuje; mi pa potrebujemo razumnega dela, torej jasnih oči in mirne krvi. Pravice imamo, katerih nismo deležni in jih

nikdar ne bomo, če se ne bomo bojevali zanje. Ker vem to, je moja dolžnost, pomagati, kjer moja pomoč kaj zaleže. Vi zahtevate, da zatajim to dolžnost.

GEIZIG — Mislim, da so bile moje besede precej jasne. Imenujte svoje ščuvanje boj, če hočete. Govorite o pravicah, če vas je volja. Ampak ne vedite svojih tovarišev v boj, ki bi moral biti izgubljen tisti hip, ko se prične. Zakaj, kar je nemogoče, se ne more zgoditi. Kadar bodo stvari v redu, pa ne storim sam, kar je pravično, bodo vaše roke proste. Tedaj se bojujte, vodite svoje puntarje—nič vam ne bom zameril.

MATONI — Rad bi vedel, kaj tiči za tem.

GEIZIG — Nič. Moje karte so na mizi, v rokavu jih nimam.

MATONI — Zakaj me hočete torej kupiti, če je vse tako jasno?

GEIZIG — Kupiti? Smešen izraz. — Ali je podložnikom sumničenje prirojeno? Ali ne more vladar nikdar izvršiti dobrega dejanja?

MATONI — Nerazumljivo je.

GEIZIG — Ker nočete misliti naravnost. Vedno iščete kaj za vogalom; vedno slutite lisjaštvo. Rajši mislite na svojo ženo.

MATONI (*vstane in se v vidni bolesi prime z obema rokama za glavo. Potem se obrne, stopi nekoliko korakov proti ozadju, se zopet obrne in mora sesti, da se ne opoteče.*)

GEIZIG (*ga opazuje; mirno*) — Razburjenje vam nič ne pomaga. En bolnik v hiši je dovolj.

MATONI (*si briše čelo z robcem.*)

GEIZIG—Treba je denarja in potrebno je, preden bo prepozno. Človek z vašo skrbjo ne opravi nikjer nič, ne pri delu in tudi ne pri tem, kar imenujete boj. Jaz imam rad ljudi, ki so sposobni, da posvetijo vse svoje misli svoji nalogi. Rešite se te brige, pa boste zopet korenjak. Spremite ženo v Texas, v Florido—kamor koli pravi zdravnik in kadar se vrne brez bolezni v pljučih, vam bo glava jasna.

MATONI — To je resnično vse, kar zahtevate?

GEIZIG — Toliko bo moja beseda pač vredna. Menda ni treba, da bi vam dajal črno na belem.

MATONI — Če bi mogla okrevati—

GEIZIG — S sumnjičenjem, z dvomi, z obotavljanjem, s stokanjem je ne ozdravite—

ne nje ne svojega srca. (*Vzame listnico iz žepa.*) Čeka pač ne marate, to razumem. (*Jemlje denar iz listnice.*) Kadar se razmere popravijo in mi bo mogoče, zvišati mezde, mi boste lahko po malem vračali. Pritiskal vas ne bom. (*Položni denar pred Matonija na mizo.*)

MATONI — Posojilo—to se zdi bolj razumljivo.

GEIZIG — Seveda je razumljivo, če le hočete razumeti. Spravite denar, preden ga kdo vidi in si misli kaj napačnega. Pohitite domov. Čim hitreje jo odpeljete, tem prej jo boste imeli zdravo.

MATONI (*kakor pol v nezavesti vtakne denar v žep in vstane.*)

GEIZIG — Nič se ne zahvaljujete in ne mislite na nič drugega kot na zdravnikova povelja. (*Vstane.*) Kadar se vrnete, mi pridite povedat, kako je. Na svidenje.

MATONI (*ga pogleda in hitro odide.*)

DORMA (*vstopi od zadaj.*) — Vaša miza je pospravljena, gospod Geizig.

GEIZIG — Kaj?—A, tako.

HODZINSKI (*z desne*) — Torbice za Chicago so pripravljene. Jutri zjutraj bodo odposlane.

GEIZIG — Prav, prav. Pošljite jim račun. Ti ljudje imajo denarja in mi ga potrebujemo.

HODZINSKI — Gospod Geizig—

GEIZIG — No, kaj pa še?

HODZINSKI — Mislim, da bo najbolje, če vam povem. Tisti delavci, ki ste jih zadnjič najeli, mi niso nič všeč.

GEIZIG — Glej, glej! Pa sem mislil, da ste prijatelj delavcev. Kdaj ste se pa začeli tako zanimati za moje interese? . . . Nič se ne ukvarjajte s tem, gospod Hodzinski. Dovolj imate posla s svojimi knjigami.

HODZINSKI — Dovolj, gotovo. Toda, mislil sem—

GEIZIG — Nikar ne mislite preveč; lahko bi vas zbolela glava . . . Zato, ker sem jih jaz najel, vam niso všeč, a? (*Osorno.*) Za novi stroj potrebujemo ljudi, ki ga poznajo.

HODZINSKI — Prav za to gre. Zdi se mi prav zelo, da jim je ta stroj tako tuj kakor meni, če ne še bolj. Sploh so videti bolj podobni potepuhom kot poštenim delavcem.

GEIZIG — S takim ovaduštvom se mi ne boste prav nič prikupili, gospod Poljak. Praskajte se, kjer vas srbi. Za mojo kožo znam sam

skrbeti. (*Hitro odide zadaj in zaloputne vrata za seboj.*)

HODZINSKI — Nekaj smrdi v tovarni, pa ne kože.

DORMA — Kaj vas vznemirja?

HODZINSKI — To, da ne morem uganiti, kaj se prede.—Kako bi to razložili? Geizig sam najame delavce in oni ščujejo proti njemu, ne kakor užaljeni delavci, temveč kakor pijani razgrajaci. Delovodja, ki je rojen birič, se dela gluhega in slepega. Nekaj je narobe in zelo me muči radovednost.

DORMA — Kaj vas briga, če jih je Geizig sam najel?

HODZINSKI — Prav to mi dela preglavice. Ali jih je najel za stroj ali za kaj drugega?

TORBERG (*vstopi z desne*) — Rad bi govoril z gospodom Geizigom.

HODZINSKI — Res?—Vprašal bo, kdo ste in kaj hočete. Nikdar ne sprejme nikogar brez teh pojasnil. Še predsednik Zedinjenih držav bi moral najprej povedati, po kakšnih opravkih je prišel. Kaj naj mu povem?

TORBERG — Sprejel me bo, nikar ne skrbite. Le povejte, da je mister Torberg tukaj.

GEIZIG (*vstopi od zadaj*) — Gospod Hodzinski — (*Opazi Torberga.*) O, vi ste tukaj? Pričakoval sem vas. — Gospod Hodzinski, pojdite v mesto pogledat, kaj je s knjigami, ki smo jih naročili. Dorma, lahko ga spremite; morda vas bo potreboval.

HODZINSKI in DORMA (*se napravita in odideta na desno.*)

GEIZIG (*zapre vrata za njima.*) — Sedite.

TORBERG — Hvala, gospod Geizig. (*Sede.*)

GEIZIG — Ali je vse v redu?

TORBERG — Kadar prevzamemo mi tako nalogo, se lahko zanašate na nas, gospod Geizig. Lani smo razbili dva in petdeset stavk, ne glede na vse drugo delo. Seveda, treba je, da vemo natančno, kaj hočete, da bo uspeh popoln.

GEIZIG — Naravno. Menda veste, da ne gre za navadno stavko. Naši delavci še niso pripravljeni. Kolovodje jih zadržujejo.

TORBERG — Razumem. Nimajo še organizacije.

GEIZIG — Imajo nekaj, ampak glavni hujskači so previdni. Zdi se, da ne bi radi šli do skrajnosti, toda če druga sredstva ne bodo

zaglegla, bi radi imeli svojo vojsko močno in disciplinirano.

TORBERG — Vidim, vidim. Najbrže zbirajo celo bojni sklad.

GEIZIG — Tudi to. In simpatije iščejo med občinstvom. Brez posebne modrosti se torej lahko spozna, kam pes tace moli.

TORBERG (*kima*) — Da, polagoma se uče. Vsaj voditelji so se nekaj naučili. Zato je predvsem treba vzeti delavcem zaupanje do njih. Prikazati jih moramo kot strahopetce. Pošepetati je treba, da so najbrže podkupljeni. Oni, ki ste jih postavili v tovarno, znajo to.

GEIZIG — Upam, da bodo znali to bolje kot poznajo novi stroj.

TORBERG (*smehlja se*) — Gospod Geizig, zahtevati ne morete, da bi poznali vse stroje v deželi.

GEIZIG — Gotovo ne. Sedaj sploh ne gre za stroj. Vprašanje je to: Ali naj dovolim, da si puntarji sami izberejo čas za boj, ki pride prej ali slej, ali pa naj določim jaz, kdaj da se udarimo.

TORBERG — Dober vojskovodja prisili sovražnika na boj tam in takrat, kadar si ga ne želi. — Lože in ceneje bo, dokler niso pripravljeni in niso napovedali vojne.

GEIZIG — Tako je. Zalete naj se z glavo v zid, da si bodo zapomnili. Mislijo naj pa le, da so hoteli stavko. Čim prej, tem bolje.

TORBERG — Morda že jutri.

GEIZIG — Meni je prav. Enega, ki bi morda spoznal taktiko in ki bi mu delavci nemara v vsakem slučaju zaupali, sem odstranil. Za druge se ne bojim. Vaši "radikalci" bodo imeli lahko delo, če so sposobni.

TORBERG — Ne bojte se. Kadar je treba, postavijo vsakega boljševika v senco.

GEIZIG — Stavkokaze imate pripravljene?

TORBERG — Dela željne delavce, da. Tisti hip, ko jih bo treba, bodo tukaj. Tovarniška policija tudi.

GEIZIG — Torej—na delo!

TORBERG (*vstane*) — Zmaga bo vaša. Lahko bi dejal: Že je.

HODZINSKI in DORMA (*vstopita s knjigami pod pazduho.*)

HODZINSKI — Knjige so tukaj.

GEIZIG — K vragu s knjigami!
(Zagrinjalo.) (Dalje prihodnjič)

Žensko poglavje

Enakopravnost.

BIL JE ČAS, ko je v družbi žena več štela od moža. V raznih krajih se je tako zvana matrijarhija še ohranila, ampak tista plemena imenujemo necivilizirana, zakaj belokožec smatra le svoj način življenja za civilizacijo, ne misleč, da se civilizacija lahko izraža na različne načine in da bi moral, kdor bi mogel nepristransko soditi o večji vrednosti te ali one, stati nad vsemi plemeni, torej biti nekakšen nadčlovek, pa ne tak, kakršnega si je zamišljal Nietzsche, ki ne bi mogel priznati nobene kulture sploh, razen svoje, katero pa bi moral tudi le on sam krstiti s tem imenom.

Matrijarhija je bila v davnini razumljiva, ker človek, kakor kažejo mnoga znamenja v tistih časih sploh ni razumel spolnih funkcij. Mati je vedela, da so otroci njeni, ker jih je rodila, dasi dolgo tudi ni vedela, kako se je to zgodilo. A ko so se uganke na tem polju razvozlale, je bila mati že glava družine in je ostala na tem mestu, dokler se ni izvršila ena najstarejših socialnih revolucij, v kateri si je mož pridobil enakopravnost in jo porabil, da se je postavil za vladarja na mesto žene. Družba se je razvijala, se v razvoju neprenehoma spreminjala in nekdani njen ustroj je bil sčasoma tako pozabljen, da se je možko prvenstvo sprejemalo kot samo ob sebi razumljivo in od vekomaj obstoječe. Izjema velja za plemena, ki so bila oddaljena od te poti in so se razvijala v svoji lastni smeri.

V raznih verah, v katerih se zrcali psihološki razvoj plemen, se je spomin na žensko prvenstvo ohranil tudi še tedaj, ko si je bil mož prilastil že vse socialne predprave, v češčanju boginj in pozneje svetnic in v legendah, katerih korenine segajo v davno preteklost. V praksi pa je mož izrabljajal moč, katero si je pridobil s strmoglavljenjem materine nadvlade s tem, da ji je odrekal vedno več pravic in jih nadomeščal z "galanterijo," ki je bila gola formalnost brez vsake vsebine in še kot formalnost večinoma prisiljena in neiskrena. Od ženske so se pričakovale vsakovrstne suženjske "čednosti"; še danes mora nevesta pri poroki v mnogih cerkvah obljubiti možu spoštovanje in—pokorščino in kadar nam pripovedujejo, kako

so ženske zapostavljene pri divjaki, je to le pesek v oči, da ne bi videli dejstev v naši slavljeni civilizaciji. Nepristranska raziskavanja so dokazala, da med Indijanci žena ni bila tista sužnja kot so nam jo prikazovali površni opazovalci in oboževalci belokožnega prvenstva, temveč da je bilo delo med obema spoloma zelo pravično razdeljeno in da njih žene nikakor niso bile brezpravne.

V belih družbah so ženske dolgo sprejemale tisti "tribut," ki se je izražal v sladkih besedah in lepih poklonih, pa so verjele, da je to zadostna odškodnina za izgubo vse bolj stvarnih pravic. Možje so ji v tem pomagali s tem, da so tudi nevednost prikazovali kot žensko krepost; lepo je bilo, če je znala kuhati in šivati, plesti in otroke previjati, spodobno je bilo, da je hodila v cerkev in vodila otroke tja—kakor sedaj v nacijski Nemčiji, kjer velja zanjo geslo "Kinder, Kueche, Kirche" (otroci, kuhinja, cerkev)—ampak znanje izven tega kroga ni bilo zanjo in ko so se ji odprle elementarne šole, ji je moralo nekoliko čitanja, pisanja, računstva in katehizma zadostovati.

Nobeno zapostavljanje se ne prenaša večno—to je mogočna resnica, ki kaže, da so vsi Mussoliniji in Hitlerji duševni pritlikavci, ker je ne razumejo. Tudi ženske so se morale začeti puntati. To se ni začelo še le v naših časih. V srednjeveških kmečkih puntih so bile tudi ženske upornice; po vsem Balkanu so se ženske borile proti Turkom kakor njihovi možje; v vsaki revoluciji so ženske igrale svojo vlogo. Toda šola je bila "kriva," da se je ženska nezadovoljnost razmahnila z nepričakovano silo in je nezadovoljnost dozorela do upornosti.

Zgodovina ženskih bojov za enake pravice z možmi je zelo obširno in zanimivo poglavje. V njih je bilo mnogo mogočnega, modrega in junškega, bilo je tudi dosti nesmiselnega in smešnega kakor v vsem človeškem življenju. Često se je smešilo—kakor v nešteti drugih primerih—to, kar je bilo najbolj resno, rabila so se nepoštena sredstva, obrekovanja in poniževanja je bilo na pretek in žrtve so padale kakor v vsakem boju. A padale niso zaman—tudi to je nekaj, česar ne razumejo tirani, zakaj če

bi razumeli, bi se varovali mučnikov, ki so vedno bili najmogočnejši element napredka. Če se ni uspeh pokazal takoj, ko je grob bil zagreben, je prišel, ko je bila žrtev včasih že pozabljena, a glavno je, da je prišel.

Šola je dala ženskam toliko znanja, da so ga okusile in dobile apetit. Tedaj so ga hotele več. Bilo je kakor z delavci, ki so se iz radovednosti pridruževali izobraževalnim društvom in se je radovednost razvila v nenasitno žejo po znanju. Zahteva je postajala močnejša in je pridobila toliko sile, da je odpor moral odnehati. "Kaprice!" so dejali in se tolažili s tem, da naposled ne bo tako hudo, če bo ženska poznala nekaj več zgodovine—saj se je tudi večina moških naučila dovolj za izpite, pa ne, da bi rabili nauke, ki jih daje; če jih zanimajo reke v Afriki in gore v Aziji, pa naj jih študirajo, saj s tem znanjem ne bodo mogle zavladati nad moškimi. Odprli so jim torej gimnazije in liceje, izprva lepo ločene od moških dijakov, da ne bo pohujšanja, a ko so začeli računati, so tu pa tam polagoma spoznali, da je skupna šola vendar cenejša. Ampak skupne ali ločene šole—tiste, ki so šle tja le zaradi ugleda so ostale neumne kakor njih enaki moški tovariši, one, ki so jih pa smatrali res za učilišča, so pa—tudi kakor fantje—spoznale, da je vse, kar tam dobe, premalo in so hotele več. Naučni ministri, rektorji in dekani, poslanci in senatorji so majali z glavami in ponavljali tisto neumrjoče in prazno vprašanje, kam da pride svet; branili so se in brskali po vseh kupih obrabljenih pregovorov, da bi našli kaj več argumentov za pobijanje takih neumestnih in radikalnih zahtev, toda polagoma so morali odlagati puške in ženskam so se začele odpirati visoke šole, pravo, medicina, filozofija, celo tehnika.

Mnogim damam se je tedaj zdelo, da je boj dokončan. Druge so pa gledale nekoliko bolj globoko. Videle so, da se šolska vrata, ne nizka ne visoka niso odpirala kar sama od sebe, tudi tedaj ne, ko je bil ženski glas že zelo močan; odprla jih je politika in priznati je bilo treba celo, da so za napredek, za pravice njihovega spola glasovali—moški. Brez teh zaveznikov—za čudo večinoma nepopularnih, neljubih "merodajnim krogom" bi bil uspeh nemogoč. In marsikatera ženska glava je še le tedaj začela razmišljati o pravem pomenu politike in njenega najvažnejšega sredstva—volilne

pravice. Tu pa so bili predsodki še močnejši kot na polju izobrazbe, zakaj tu je vse bolj očitno šlo za moč. Zato so bili tudi boji za to pravico vse strastnejši, srditejši, pogostoma naravnost strupeni. Ampak tudi tu so se dosegli uspehi.

Pri tem so ženske, zmagovite, pozabile na nekaj važnega. Čuditi se pa ni, zakaj na milijone moških je prav tako prezrlo dejstvo, da je to, kar se pridobi, treba tudi ohraniti in v nešteti slučajih pomeni to—braniti. Dokler ni pridobljena pozicija utrjena, ni misliti na daljši napredek. Položaj žena v Italiji, v Nemčiji in po deželah, ki so odvisne od njih, je žalosten dokaz za to resnico. Kar je mogoče v Paese di fasci in v Nazilandu, je mogoče povsod, kjer straže napredka zaspe ali pa zapuste svoje postojanke. Z zmago ni noben boj dokončan. Nazadnjaštvo se morda skriva, ampak v svojih skritih kotih preži na priliko in če se mu ta prikaže, ne pozna nobene obzirnosti. Nesrečna Španija je učiteljica; saj je zmagala, mirno, z glasovnicami in z zakonom in reakcija se je skrila in je čakala na svoj dan in na zaveznike.

Ženske imajo volilno pravico, ampak zavedati se morajo, da je to le sredstvo za zavarovanje tega, kar so dosegle in za pridobitev pravic, katerih še nimajo. Volilno pravico je treba rabiti—in treba jo je rabiti prav.

Tukaj pa srečajo ženske nekaj drugega kot "ženske pravice."

V zgodovini ženskega gibanja je bila neka plat, o kateri kroničarji teh bojev prav malo govorijo, ki pa je za ogromno večino žena najbolj važna. Navadno se označuje za cilj ženskih bojev njih enakopravnost z moškimi. Vprašanje pa je: S katerimi moškimi? Gospa Du Pont—katera koli izmed njih—bi nas grdo pogledala, če bi ji ponudili enake pravice s katerim koli delavcem njenega moža in gospa Rockefellerjeva ne bi marala pravic, ki jih uživa kak profesor na vseučilišču, katero dobiva podpore od njenega moža. Delavka v tovarni in pisarica v banki bi morda radi imeli enake pravice s svojima šefoma, toda kako naj jih dosežeta?

Ko se je z nastopom stroja začela razvijati industrija in izpodrivati malo obrt, so kapitalisti na svoj način začeli reševati žensko vprašanje v svojem področju. Spoznali so, da so ženske že v starih časih izdelovale platno in šivale srajce in obleke; zakaj ne bi mogle opravljati tega dela v modernih tovarnah, ko so kot nalašč za to rojene? Njih nežni prsti bi

znali sukati cigarete vse hitreje od okornih moških tac. In—mimogrede—odpraviti bi se dale z bolj zmernimi plačami kot večno nezadovoljni moški, Danes, jutri, pojutršnjem, vsak čas se je našlo kakšno novo delo, za katero je bil šibkejši ustroj njenega telesa sposoben.

Tu je bila druga stran ženskega vprašanja. Ampak trajalo je dolgo, preden se je tu zjasnilo. Ženske same so sprejemale nižje plače in se niso hotele spuščati v noben boj za višje mezde, ker so računale, da si ohranijo delo le z nižjimi plačami. Če bi jim morali podjetniki plačevati enako kakor moškim, ne bi imeli razloga, da jih pridrže v tovarni. Rajši torej malo kot pa nič. Seveda niso ljubile izkoriščanja in na tistem je marsikatera mislila, da je krivično, zahtevati od nje toliko dela za beraško plačo kot od moža za boljšo. Ampak treba je bilo mnogo izkušenj, preden so spoznale, da varajo s to taktiko same sebe. Množili so se slučajji, da je ona na plačilni dan prinesla nekoliko grošev domov, mož pa nič. Kakšen je bil torej dobiček od njenega dela? Bila je le izguba. Oči so se začele odpirati, niso pa še povsod odprte, zakaj kapitalizem ima svoje zaveznike, ki mu pomagajo, preganjati luč in slaviti temo. In mnogo je žensk, ki rajše verujejo kot da bi mislile s svojimi glavami.

Za visoke dame je žensko vprašanje precej rešeno. Tudi nekatere druge zadenejo v družabni loteriji. Nekatere postanejo odvetnice, nekatere odpro lepoticne salone in dobe bogate kljentinje, ki verujejo, da je prašek res več vreden, če je ne trikrat, ampak desetkrat predrag, druge "ustvarjajo" obleke za "socijalni register," zopet druge postanejo sodnice, senatorice, celo guvernerice; ampak na tisoče jih pri odvetnicah in po vsakovrstnih pisarnah tipka in stenografira, na tisoče jih krožlja lase in pili nohte, šiva po zatohlih delavnicah, poučuje na deželi, kjer ceni vsako jabolko, ki ji ga prinese učenci, dela slamnike, kadar je sezona in kadar so v modi, pospravlja po tujih hišah od zgodnjega jutra do pozne noči, gara po tovarnah, kjer se rabi radij in vsakovrstne strupene snovi, zahaja tudi v rudnik, skratka, opravlja tisočera dela brez obzira na to, ali je ženskemu telesu primerno ali ne.

Za te ženske najvažnejše vprašanje ni rešeno in ne bo, dokler ne bo rešeno tudi najvažnejše vprašanje njihovih mož, očetov, bratov in sinov. Zanje žensko vprašanje ne pomeni boja zoper moške, ampak boj ob strani mož. Oba

morata spoznati, kaj ju najbolj teži, kje je cilj in kakšna je pot do njega in tedaj si morata podati roke in skupaj korakati po poti, četudi je grapava in podpirati drug drugega.

Enake pravice za ženske z možmi, ampak nad tem enake pravice vseh moških in vseh žensk—to je cilj, ki ga morajo doseči vsi, katerim manjkajo pravice, brez obzira na spol. Mogoče je uresničenje, zakaj če delavci, moški in ženske ne bi ustvarjale, najbogatejši kapitalisti in najmogočnejši diktatorji ne bi jedli, ampak treba je spoznanja in trdne volje, ki se ne da omajati. Treba je družbe, ki bo imela pravičnost za osnovo in v njej bo žensko vprašanje rešeno samo po sebi—s pravičnostjo.

BOG BREZ CERKVE

V New Yorku, kjer je marsikaj mogoče, pripovedujejo sledečo zgodnico:

V eno najodličnejših cerkev je nadavno neko nedeljo hotel vstopiti sicer bolj revno, toda snažno oblečen starejši mož. Na vrhu stopnic ga je ustavil vratar z nastopom kakšnega španskega granda iz dobe Filipa.

"Ali ste član naše cerkvene občine?" ga je vprašal in v njegovem glasu se je izražal dvom, ki skoraj ni bil več dvom.

Starec je priznal, da ni član, ampak je mislil, da je cerkev odprta vsakemu, če se hoče pomoliti svojemu Bogu.

Vratar ga je pomeril. "Kako ste le mogli pomisliti, da je ta cerkev za vas? Kaj, če bi vprašali svojega Boga, ali je to prostor za vas in kako bi spadali v družbo odličnih ljudi, ki prihajajo sem?"

Mož je spoznal, da nič ne pomaga in je odšel, v glavi so mu pa rojile misli, ki jih ne bi bil povedal vratarju.

Par tednov je minulo in stari mož je zopet prišel pred cerkev in hotel noter. Preden je zopet stopil isti dostojanstveni vratar. Hotel ga je odpraviti kar na kratko in je že dvignil roko, potem se je pa domislil in ga posmehljivo vprašal: "No, ali ste vprašali svojega Boga, ali je to cerkev za vas?"

Mož je odgovoril: "Da, vprašal sem ga." In preden je vratar imel časa, da bi kaj dejal, je nadaljeval: "Pa veste, kaj mi je odgovoril? —'Nikar ne izgubite upanja,' je dejal Bog. 'Le še poskušajte, morda se vam posreči, priti v to bišo molitve. Jaz sam sem poskušal, da bi prišel vanjo, odkar so jo sezidali in odprli, pa doslej še nisem dosegel uspeha.'"

Drejčetova pot

E. K.

(Nadaljevanje)

"Kar težko je eni roki, zmore jih igraje sto;
večja čuda petim glavam kakor eni se odpro.
S stebelcem igra se sapa, gozd viharju se upre,
morje silno, neizmerno je miljone kapljic le.

"Moč je v delu, ej tovariš, a ne vidiš je z očmi,
ne dotipaš je z rokami, na prestolu ne sedi...
Koliko je kljuka vredna? Kaj kolesce, vzmet, vijak?
A sestavi jih pravilno, stroj mogočen je orjak.

"Pridi in v temo prodiraj z nami, ki nas vabi luč,
z nami išči vir spoznanja in resnice zlati ključ.
Skupaj bomo se učili, hram gradili bomo nov,
kjer življenju slavo pela bodo ljudstva brez okov..."

Sonca zadnji blagi žarki že zlatili so nebo.
Mir je plaval v tihem zraku, ptiči peli so slovo...
Iz spominov zameglenih vstal nepremagljiv je čar,
v srcu svojem je občutil Drejče ognja mladi žar.

Kot zamaknjen gledal svet je, ki ga nikdar ni poznal.
Hram tovarišev kot v bajki, zlat, mu pred očmi je vstal.
Vzdih se mu izvil iz prs je: "Mnogo slutim, malo vem.
Kamor svetli cilj vas kliče, zvest tovariš z vami grem..."

* * *

Plah je Drejče vstopil v društvo—spet je vse bilo novo;
a polagoma bistrilo se uho je in oko.

Neumevne so besede že dobivale pomen
in zaklical je začuden: "Saj sem še le zdaj rojen!—

"Kod sem taval? Kaj sem mislil? Kakšna spaka bil je svet?
V noč in temo neprodarno bil je duh ves čas zaklet.
Pot kazali so mi drugi, prost nikdar ni bil korak
in verjel sem brez vprašanja, da ukaz je večni tak.

"Če je cesta bila gladka, Bogu hvalo sem zapel;
če preveč je bilo blata, v jezi krepko sem zaklel.
Težka bila so bremena, pa so rekli: 'Saj si mlad!—
misliš, da podedoval si čast, zlato in knežji grad?'—

"Ne—v zibelko položili niso slave ne zlata.
Hlapec rojen si za hlapca, taka pravda je sveta.
Tvoja čast je v trdem delu, da vse druge prekosiš,
zadoščenje, da pohvalo gospodarja pridobiš.

"Vedno le ponižna vdanost, pogled vedno v tla uprt . . .
Konec tlake in klečanja bo, ko te odreši smrt.
Vekomaj tako je bilo; kaj bi hlapec vpraševal?
Kaj iskal bi, česar nikdar um njegov ne bo spoznal? . . ."

Gledal Drejče je v daljave, v prošle dni je šel spomin.
Zdelo se je kot da gleda z vrha triglavske strmine.
Vse je daleč, v globočinah, ki jih krijejo megle,—
na obzorju slike nove, prej neznane se svete.

Še se dviga dvom nemirni, še trepeče in svari:
'Pazi, da ne stopiš v zanko! Glej, da ti ne spodleti!
Rojen nisi za visoko in globoko bil modrost;
nad prepadi in nad brezdni kje boš našel pravi most?'

Dvom pritiska, sum zajeda kakor strup se mu v srce;
če poda se izkušnjava, duši stokrat bo gorje;
če zapre pogled spoznanju, kraj ne bo nikdar noči,
tujec bo na živem svetu, slepe bodo mu oči . . .

Pa se je ozrl po družbi . . . Svetlo vsako je oko;
kar iz njih v obraz mu sije, mirno, jasno je, gorko.
Vsi trpini, vsi so bratje, vsem so žuljave roke,
a v očeh plameni silni, bakle žarke jim gore . . .

V nič se zadnji dvom pogrezne, sum razbline se ko dim.
Strah iz dvoma je govoril, zdaj še strah pogine ž njim.
Kar na čelih bratov čita, mu je jasno kakor dan:
Sam pogum od njih odseva kakor zarje svit krasan.

Že spoznava prvi zakon, ki velja od prvih dni:
'V boju zmage ni brez sile, brez združitve ni moči.' . . .
Kakšni boji? — Kakšne zmage? — Slutnje le se oglase
in vprašanja brez števila v žejni duši mu bude.

"Z delom človek se povzdignil iz živalskih je nižin;
z delom rodovitna polja je ustvarjal iz pustinj;
z delom zgradil je ognjišča in po jezerih vasi,
delo mu je dalo hrane, ščitilo ga je v temi.

"Delo dalo mu orodje, nož in kladivo in srp,
čoln in veslo, ščit in kopje; delu šel je prvi grb.
Vedno sililo je dalje, vsak dan nov rodilo sad,
stvarjalo je brez prestanka kot da večna je pomlad.

"Delo vrtalo je zemljo, merilo je neba svod,
štelo zvezde, Rimske ceste, zabeležilo jim hod;
že se dviga nad oblake, da človeku služi zrak,
zemljo vso opasal vidu, sluhu je neviden trak.

"Delo uma, delo roke preobrazilo je svet;
znanja vrec, dolgo skriti, je človeku razodet.
Stvarnik pa je pahnjen v sužnost in pohojena mu čast,
plot postavljen pred studentem, vzeta mu spoznanja slast."

(Dalje prihodnjič.)

Kri v shrambah

DA SE MARSIKATERO življenje, za katero ni nobene druge pomoči, reši s tem, da se bolniku natoči zdrava kri v žile, ni nič novega več. Toda od tistih časov, ko se je ta praksa pričela, se je v tem delu kirurgije mnogo izpremenilo. Izprva so mislili, da je človeška kri človeška kri in da je le treba, da pride od zdravega človeka. Ob začetku sedanjega stoletja sta pa dva zdravnika, vsak zase, odkrila, da stvar vendar ni tako enostavna in sta iznašla metodo, po kateri se razne vrste človeške krvi lahko razvrste v razrede. V glavnem se ta kri deli v štiri razrede in če naj bolniku pomaga, mora biti kri, ki jo dobi, enaka njegovi, sicer bi dajalčeva kri strdila rdeče celice njegove krvi, žile bi se zamašile in taka "pomoč" bi zanj najbrže pomenila gotovo smrt.

To klasificiranje krvi je že pomenilo velik napredek, a kadar je transfuzija potrebna, se postopa še z večjo previdnostjo in vsak slučaj se individualizira; nekoliko bolnikove krvi se pomeša z rdečimi telesci one krvi, ki mu je namenjena in le, če se pri tem poizkusu dožene, da se kri ne strdi, se izvrši operacija. Razume se, da morajo biti vse cevi, igle, sploh vsi aparati, ki se rabijo, absolutno čisti. Vsled te previdnosti je dandanes ta operacija tako varna kot se le more pričakovati od človeškega dela.

Kljub temu znanost ne počiva na svojih vencih, ampak raziskavanje se še vedno nadaljuje. Tako je na primer neki fiziolog opazil, da dobi pes mrzlične znake, če oni pes, od katerega je bila kri vzeta, ni imel hrane kratko pred operacijo. To je pokazalo pot k večji varnosti. Odlok, da se bolniku vlije zdrava kri v žile, ni več nikakršen razlog za razburjenje in če izda zdravnik tak nalog, mu ni treba skrbeti, kako bo izvršen, zakaj vse priprave so tako dopolnjene, da ni treba nobenega strahu.

V mnogih slučajih pa ni le važno, da dobi bolnik zdravo kri v žile, ampak da jo dobi kmalu. To je včasih delalo velike preglavice, zakaj operacija se nikakor ni smela izvršiti, preden so bile vse priprave izvršene in zlasti je bilo treba časa, da se dožene, ali je kri, ki naj pride v njegovo telo, prava. V tem oziru je bil storjen menda največji napredek, odkar se rabi ta

metoda, s tem, da imajo po bolnišnicah ohlajeno kri vseh vrst pripravljeno v shrambah za takojšnjo rabo.

Pred približno desetimi leti so ruski zdravniki na podlagi mnogih poizkusov objavili v svojih zdravniških listih, kako se kri ljudi, ki so se smrtno ponesrečili ali pa so umrli za nenalezljivimi boleznimi, lahko pripravi tako, da se izključi strditev in v hladilnicah ohrani cele mesece. Mrlič ne rabi več svoje krvi; kadar ga balzamirajo, mu jo izpuste iz žil, ker sicer ne bi mogli opraviti svojega dela. Zakaj naj bi ta kri postala gnoj, če se lahko porabi za rešitev mnogih življenj? Seveda je treba, da je kri ne le zdrava, ampak tudi sveža. To odkritje ruskih zdravnikov je vzbudilo veliko pozornost in na podlagi njihovih podatkov so začeli eksperimentirati še po drugih deželah, tudi v Ameriki. Našli so se še drugi viri krvi, na primer kri, ki se izgubi pri porodu; nekateri ljudje imajo preveč prvi, drugi imajo previsok krvni pritisk in se počutijo boljše, če se jim "pušča" kri. V teku desetih let je to preučevanje dovedlo tako daleč, da ima mnogo bolnic popolnoma urejene shrambe krvi, ki se na hladnem s potrebnimi pripravami lahko ohrani zelo dolgo sveža. Nič nenavadnega ni več, da pripeljejo ponesrečenega človeka, ki ga je pohabil stroj ali povozil avto, v bolnišnico in zdravnik spozna, da je izgubil preveč krvi. Takoj, ko je dobil prvo pomoč, pokliče zdravnik tovariša, ki upravlja shrambo in mu naznani, da bo v par minutah pri njem z vzorcem ponesrečenčeve krvi, da jo "križa." Potrebni poizkusi se izvrše in v petnajstih ali dvajsetih minutah je prvi zdravnik na poti s četrtinko dobre krvi, v kratkem jo bolnik dobi v svoje žile in je rešen. V shrambi pa gledajo, da čim prej nadomeste porabljeno kri.

Marsikaj iz časa prvih poizkusov so sedaj opustili, bodisi da ni dovolj zanesljivo ali pa ni praktično, ampak to, kar je ostalo in se dopolnilo, bo rešilo na tisoče življenj, ki bi sicer bila izgubljena. In kar je začeto, se bo nadaljevalo in brez dvoma je pot odprta še velikemu napredku na polju, na katerem so začetkoma skoraj vsi bili skeptični.

Nemški plen v Avstriji

Hitler je "osvobodil" Avstrijo. Nekaterim čudakom, ki ne razumejo fašističnega jezika in nacistične filozofije, to ne gre v glavo, ker še vedno mislijo, da je med reševanjem in ropom razlika. Ampak čemu bi naceti prinašali svojo svobodo v Avstrijo, če ne bi tam ničesar našli zase? Zakaj bi se razburjali za krkonoške Nemce, če ne bi bile ondote gore strateško najvažnejše v srednji Evropi, če ne bi bilo v njih rud, radija, šum in drugih dragocenosti, če ne bi bila z aneksijo spojena kontrola škodovih tovarn, sploh če ne bi vse to ozemlje obljubovalo vsakovrstnega dobička?

Za neizmerno dobroto, da so dobili svastiko, so Avstrijci seveda morali plačati primerno ceno. Pariška "Agence Economique" je sestavila seznam plena, ki ga je rajh dobil v osrečeni Avstriji. Vsi vemo, da je bila po vojni Avstrija majhna država, pa vendar je bogastvo, ki so ga Nemci tam zaplenili, ogromno. V glavnem je sledeče:

1. Umetniške zbirke Habsburžanov, ki so bile ustanovljene z denarjem vseh narodov prejšnje Avstrije. Med temi sta vsakemu obiskovalcu Dunaja znana velika in bogata muzeja, prirodoslovni in umetniški, trije manjši muzeji v belvederskem parku, grafična zbirka Albertina, velika zbirka gobelinev in razne

umetniške zbirke v Gradcu, Innsbrucku in drugih mestih. Leta 1919 je konferenca poslanikov cenila to na šest milijard frankov v zlatu.

2. Rezerve avstrijske državne banke v zlatu in tujih valutah, ki so znašale 750 milijonov šilingov.

3. Vse zlato, kar ga je bilo v privatni posesti, vsega okrog 800 milijonov zlatih šilingov.

4. Tuje valute v privatni posesti; ta konfiskacija je prinesla okrog tisoč milijonov zlatih šilingov.

5. Lastnina Habsburžanov, cenjena na osem sto milijonov zlatih šilingov.

6. Konfiscirane posesti plemstva in cerkva v neznani vrednosti.

7. Državne šume, rudniki in druga podjetja.

8. Židovske posesti, tovarne, trgovine, zemljišča, zbirke, knjižnice in denar; te konfiskacije še niso dovršene in se nadaljujejo.

Londonska "National Review" komentira ta rop in pravi: "Čujemo, da je v Angliji še vedno nekoliko občudovalcev Nemčije. Svetovali bi jim, naj preudarijo, kako je ta Nemčija ravnala z Avstrijo; Avstrijci so navsezadnje Nemci in kaj bi mogli hitlerjevci storiti hujše, ga tujemu narodu?"

E. K.

Julkina zmota

Še glasneje se je Riko nasmejal.

"V našo pisarno prihajajo tudi ženske, pa vendar nisem babjek. Nikdar nisem mislil, da bi si sedaj, ko na Turškem odpravljajo pajčolane, morala zaviti obraz in se izogibati vsem moškim na pol milje. Ne, hotel sem ti le povedati, kako se človek moti, če je zaljubljen, pa bodi mlad ali star."

"Norec."

Izrekla je to besedo z glasom, v katerem je bilo skoraj nekoliko nežnosti. Nič več se ni bala. Misel na množino oglasov je spremljevala vse druge. Morda bo treba izpremeniti načrte...

14.

Julka ni imela časa za misli, kakršne so rojile Riku po glavi, tudi ne za občutke, ki so mu ogrevali srce. Le mimogrede se je včasih na tihem namuzala; človeku dobro stori, če se mu posreči majhna prevara in če izplava brez vsake praske, ko so mu valovi od vseh strani grozili, da ga pogreznajo. Morda—ustavila se je začudena—morda je le nevarnost tisto, kar mika in če bi bilo dovoljeno, ji nemara niti na misel ne bi prišlo, da bi hodila po skrivnih potih.

Eh, kdo bi se sedaj ukvarjal s takimi vprašanji, ko se bliža ura, tista ura —

Tudi to jo dela nervozno. Misel se rodi, stavek se začne, pa ne more najti konca. Dasi ni na tem nič ležeče, ker je dovolj, da čuti važnost tega večera, jo vendar jezi, da ne more povedati, kakšna pravzaprav naj bo tista ura, kaj naj pričakuje od nje in kaj naj pomeni za njeno življenje. In toliko dela je še opraviti, tako paziti, da se kaj ne pozabi ali prezre . . .

Reka teče, široka in globoka, kakor ji kaže struga in tako plava njena misel v eni smeri. Pa prileti kačji pastir in se zaziblje nad vodo; ribica pomoli glavico iz vode in se v trenutku zopet skrije. List pade z vrbe—kaj je to na vodi? Tako motijo njeno eno, veliko misel vsakovrstna nepoklicana vprašanja, grizejo skrbi, prihajajoče kdove odkod, plašijo strahovi, ki jih ne bi bilo treba. Saj ni prvič povabljen v družbo. V tistih časih—zdi se, kakor da je minilo tisoč let od takrat ko si je dopovedovala, da tiči v njej velika umetnica in so nekatere ženske kazale, da cenijo umetnost, je bila v raznih hišah. Toda to je bilo v nerazvitem predmestju, gospa Hickney se je pa v tem času preselila in njena družba se bo gotovo razlikovala od tistih, katerim se je bila nekdanj že privadila. Pazi, dekle, da se ne spotakneš! Nikomur ne sme priti na misel, da si povabljen v tako palačo enkrat v sto letih, ne za trenotek se ne sme spoznati, da nisi tam kakor doma.

Katere nogovice? — Pregleduje vse, kar jih ima. Hm, ta par bo dober, le da se ne bi kje zataknila, kakor se je zgodilo njeni prijateljici na nekem plesu. Kaj, če bi vzela še en par za vsak slučaj v žep? . . .

Tam bo gotovo cela armada slug. To je koristno, po drugi strani pa nadležno, če ne veš, kakšni so njih opravki. Da, življenje v teh krogih zahteva znanja. Zato ga ne smejo kaliti skrbi in sitnosti; človek, zlasti žena mora biti prosta in neodvisna, da se mu more popolnoma posvetiti, pa ne živeti v takih prokletih razmerah, kjer se brige zbude zjutraj s človekom in gredo zvečer z njim spat. Tudi ona bi znala biti odlična, če ne bi bilo treba neprenehoma računati, računati, da se v glavi vse zmede.

In—oh, na to še mislila ni—kako pojde tja? V spomin so ji prišle razne kinematografske slike: pod "markizo" stoji lakaj kakor major domo v časih Karla Veliškega in kliče: ekvipaža lorda in lady Efferson! Zdi se, da pozna vsakega gosta po imenu in dostojan-

stvu in šoferji ga ubogajo kakor kaprol svojega generala. Julka pa nima niti svojega avta, da bi se pripeljala v njem, kaj še, da bi jo vozil šofer! — To vprašanje se mora rešiti, se mora rešiti na vsak način, da ne bo smešnosti in zadrege.

Globok vzdih se ji izvije iz prs. Gotovo se bodo tudi nekateri drugi gostje sami pripeljali v svojih avtih, saj celo bančni predsedniki radi sami šofirajo, če bi torej le imela svoj sedan, ki ne bi bil pokveka med Rolls Royci in Lincolni . . . Tako pa . . . Da, tako je, če ima žena moža, ki se niti toliko ne potruži, da bi zaslužil vsaj toliko, kolikor bi mogel po svojih zmožnostih in se mu o potrebah svoje soproge niti ne sanja. Nič! — Tja mora in nič drugega ne kaže kot da najame taksi na postaji. Treba bo spretnosti in paznosti, ampak če ne bo hujšega, te težave že premaga.

Oh—čas je že za frizerko. Zopet taka reč! Namesto, da bi jo poklicala v hišo, tako, da bi bilo vse opravljeno doma in se ne bi bilo treba bati, da zadnjo minuto pozabi na kaj važnega, mora k njej in se ravnati po njenem času. Kako bi se zdelo gospe Hickney, če bi ona morala hoditi v lepotilno delavnico kakor prodajalka iz trgovine?

Sama sebi se je tako zasmilila, da so ji skoraj solze prišle v oči. Vsaj zdela se ji je tako, toda robec je ostal suh. Tudi njeni živci so bili napeti od tolikih skrbi, ampak o pravem času se je še zavedla, da mora biti mirna za vsako ceno, da morajo torej živci biti poslušni njeni volji. Po tem spoznanju je opravila vse, ne da bi se bilo kaj raztrgalo ali pokvarilo in ko se je pri lepotičarki pogledala v veliko zrcalo, kakršnega doma seveda tudi ni imela, je bila sama s seboj zadovoljna, tako, da ji je nenadoma odleglo in se ji je v srcu utrdilo prepričanje, da bo vse prav in da bo zmaga.

Čudno, da ji prihaja ta beseda tako rada v glavo. Zmagala—nad čem, nad kom? — O, nekje mora biti neviden sovražnik, ali pa je morda celo viden, le da se ne more domisliti, kdo bi to bil, in ta bo nocoj premagan. Nemara . . . eh, to je smešno, pa vendar nekaj šepeče, da bi to nemara bil Riko. Zakaj? Kako? — Ne, smešno je zares. Pa vendar . . .

Riko! — Kdove, če postane njegova revija velika in bogata . . . Če bi bilo mogoče, uganiti, koliko bi se zvišali njegovi dohodki.

Lahko bi se podeseterili, take reči se včasih zgode. Tedaj še ne bi bilo napačno, zavreči vse druge načrte. Lahko bi imela, kar se dobi za denar, drugo ji pa ne bi delalo sivih las. Poleg njega, slepca, bi bila prosta, če bi mu le dovolila, da bi ostal zaljubljen vanjo kakor je zadnje čase. Da bi mogel človek pogledati v bodočnost!

Tako gladko se je vse izvršilo, da je morala na postaji še čakati, ker ni hotela priti prezgodaj. "Točnost je kraljevska vljudnost," toda pet minut prezgodaj je bolj nevljudno kot pet minut prepozno in vrhu tega je neprijetno, zlasti če drugi gosti še niso prišli; posebno še zato—je na tistem dodala—ker je pravilno vedenje dokaj olajšano, kadar je večja družba skupaj in človek lahko opazuje. Ko je prišel čas, je najela taksi in se odpeljala. Med vožnjo jo je še nekoliko skrbelo, kako se bo izkrcala, da ne bo blamaže. Toda prav nobene sitnosti ni bilo in kamen ji je padel od srca, ko je videla, da je prihajala cela vrsta avtov, ki so iskali prostora, kjer bi mogli pustiti svoje vozove na varnem, pa so potem hodili peš do vhoda. V misli se je udarila po čelu; saj bi bila to lahko takoj uganila. Tudi njen taksi se je moral ustaviti precej daleč od glavnih vrat in tako nihče ni vedel, kako se je pripeljala; če bi bila prišla peš vso pot od postaje, najbrže tudi nihče ne bi bil opazil tega. To je zopet dvignilo njen pogum in vstopila je samozavestno kakor da ni vsa afera zanj nič nenavadnega. Toda ko je bila v veži, jo je zopet obšlo nekaj plašnega. Gospa Hickney je stanovala v osemnajstnadstropnem nebotičniku in njeno stanovanje je obsegalo tri nadstropja; glavna dvorana s stranskimi prostori je imela pod na petnajstem, strop pa na osemnajstem nadstropju. To je pač še le pozneje opazila. Nebotičniki ji niso bile tuje dežele. Ampak tukaj je bila veža kakor manjša katedrala in človek, ki je prvič vstopil vanjo, je skoraj nehote gledal, kje je altar. Samozavest se je začela krčiti in čutila se je tako majhno, da je morala po sili klicati pogum na povratek. Dvigalo je bilo podobno majhnemu salonu in bilo je dobro, da se ni prehitro vzpenjalo do petnajstega nadstropja; tako je srce imelo časa, da se je nekoliko pomirilo in pljuča, da se jim je vrnilo normalno dihanje.

Ko je izstopila, se je njeno razburjenje poglelo in ko je stopila pred gospo Hickney,

ki je čakala pri vratih, se je že ljubeznivo smehljala kakor da je prišla na poset k vsakdanji prijateljici. Domačica jo je sprejela skoraj z navdušenjem in s tem utrdila njen tilnik in pregnala trepet iz njenih kolen. Tedaj je bilo vse dobro. Sluge so pomagali gospodom, služkinje so pa vodile dame, kjer so mogle odložiti svoje plašče, si popraviti lase, popudrati nosove in opravite druge take malenkosti. Nekatero dame so jo poznale iz tistih davnih časov, ko so jo same vabile, druge so se je spominjale od onega dneva na ladji in ker so bile vse videle, kakšno ljubeznivost ji je izkazovala gospa Hickney, so bile tudi one zelo prijazne. Površno kramljanje in nekoliko kapljic pri baru jo je ogrelo in ko so sluge naznanili, da je večerja na mizi, se je že tako privadila ogromnosti prostora, bogatim dekoracijam, debelim preprogam, bleščeči svetlobi, dragocenemu pohištvu in vsej okolici sploh, da ne bi bil najbolj izurjen psiholog našel v njenem vedenju nič prisiljenega. Sama pri sebi je pač skušala oceniti vezeni prt, umetniške okraske na mizi, posodo in vse, kar je doseglo njeno oko, prišla je pa le do zaključka, da je vse neizmerno drago in da sama menda nikdar ne bo mogla živeti tako, pa naj se Rikovi dohodki podvajseterijo, ali pa naj res uide k Lipmanu, ki je sicer videti zelo bogat, pa vendar ne more biti milijonar. Vzdihnila je; zdi se, da so tudi v "družbi" različne stopnje.

Pri mizi je bil na eni strani njen sosed predsednik neke trgovske družbe, na drugi pa neki profesor. Razlikovala sta se v vseh rečeh. V svojih nazorih sta si pa kar nasprotovala. Včasih je bilo kakor da se prepirata, dasi je bil zlasti profesor skrajno miren. Julki so bile dolgo vse njune besede prave španske vasi; nekoliko je začela še le razumevati, ko ji je veletrgovec dejal: "Nikar ne verjemite, da profesor res misli, kar govori. Zdi se mu interesantno, da ga imajo za radikalca, pa razlaga najbolj levičarske teorije kot da so njegove. Jaz vem, da misli v duši kakor jaz, pa me vendar včasih tako premoti, da se moram spreti z njim kakor da mu res verjamem." — Profesor se je nasmehnil: "Gospod predsednik misli, da so taki nauki le za razcapance. Njegov sin bo morda že na moji strani, njegov vnuk pa gotovo." — Njegovega nasprotnika je to pogrelo in bolj glasno kot je nameraval, je

odgovoril: "Če bi opazil le najmanjše znamenje, da se nagiba tja, mu ne volim v oporoki niti centa in tudi povem mu to." — Nato se je profesor še bolj prešerno nasmejal in dejal: "S tem mu boste le pomagali, da pride tem hitreje k meni."

Julki se je zdelo vse to nesmiselno in menda je bilo nekaj podobnega čitati na njenem obrazu, zakaj trgovec se je obrnil k profesorju: "Zdi se, da sva oba pozabila, da sedi med nama dama, katere ne morejo zanimati take razprave."

"Ali ste jo vprašali?" ga je zavrnil profesor; "vi še vedno mislite, da se nobena ženska ne zanima za nič drugega kot za toalete in kinske zvezde. Mislite, da jih s tem častite, pa jih le podcenjujete. Kaj se vam zdi, gospa Dolnik?"

Julka je bila v silni zadregi in ni vedela, kaj bi odgovorila. Po nagonu bi bila najrajša zavrnila profesorja. Zdelo se ji je nezaslišano da se prikaže celo v taki družbi radikalec, da si ni vjela ničesar od njegovih radikalnih na-

zorov. Vendar pa se je bala vsake besede, ki bi mogla kazati nevljudnost in kar je dejal o ženskem zanimanju, ji je sicer bilo nejasno, ampak se je vendar zdelo prikupno. Pomagala si je s tem, da je odgovorila: "To so zelo zanimive reči, ampak na svojo žalost nisem imela mnogo prilike, da bi jih študirala. Zanimala sem se bolj za—"

"Za umetnost," ji je veletrgovec segel v besedo; "tukaj vas imam, gospod profesor. Sam pač ne vem dosti o umetnosti, toliko mi je pa jasno, da je nekaj višjega od vaših teorij in če se ženska zanima za slikarstvo in za knjige, je to pač dovolj liberalno."

"Nič ne velja," se je še enkrat odrezal profesor; "vsakdo ima lahko svoj poklic, ampak za splošno življenje se moramo zanimati vsi—poleg svojega poklica."

Julka je bila rešena odgovora z nastopom majhnega orkestra in s prošnjo gospe Hickney za posluh. Bilo ji je kakor da ji je angel naznanil izveličanje.

(Dalje prihodnjič.)

Književnost

Ameriški družinski koledar. Nekaj časa je tega, kar mi je kolega Jontez dejal, da bi rad enkrat čital "kritiko" Družinskega koledarja. Ta želja ni nerazumljiva, ampak zdi se mi, da je še nekoliko prezgodnja, četudi se približuje čas, ko bo mogoče pisati tudi o koledarju ocene, na kakršne misli menda več sotrudnikov. In s tem je po mojem mnenju že precej ugodnega povedano. Brez predsodkov in brez pretiravanja se lahko pravi, da je koledar nekakšno zrcalo našega kulturnega razvoja; v petindvajsetih letih se je ta letopis zelo izpremenil, ne skodoma, ampak od leta do leta in vse te izpremembe izražajo napredek. Število sotrudnikov se množi, gradivo postaja bolj in bolj raznovrstno, nova polja se odpirajo in vse to je glasen argument proti pesimizmu. Ko je izšel prvi letnik, je bilo že veliko število prerokov, ki so, fatalistično, skeptično, ravnodušno, včasih tudi sarkastično napovedovali konec vsega slovenskega v Ameriki v najbližji bodočnosti in izvajali, da ni vredno, začeti nič novega, zlasti ne na kulturnem polju. Vsakih par let so se ponavljali taki glasovi in če bi bili uganili resnico, ne bi smelo biti več ne nas, ne naših organizacij in tudi koledarja ne; prav so pa meli le v tem, da ni ostalo kakor je bilo, ampak da so se razmere v marsičem zboljšale, ne sicer v vsakem oziru, zakaj na tem svetu nismo in ne moremo biti mi izjema, ampak kar se tiče naše kulture, smo vsakakor napredovali in koledar je eden dokazov za to trditev. Brez tega splošnega napredka se tudi ta knjiga ne bi bila mogla razviti kakor se je. Kdor koli primerja zadnje letnike s prvimi, mu mora biti velika razlika jasna; ne da bi bilo treba tistih, ki so se ukvarjali v začetku, sram svojega dela, saj tedanje okoliščine niso dovolile nič boljšega. Bilo je pa vendar toliko vredno, da je dete

ostalo živo. In ko si je zagotovilo življenje, je polagoma začelo slačiti kratke hlačice, stopati bolj in bolj po konci in pridobivati več in več samozvesti, tako da stoji danes na trdnih nogah in se koledar—ne le kot kuriozitet—lahko pokaže v vsaki knjižnici.

Vse to se je zgodilo v razmerah, ki jih more prav oceniti le tisti, ki je sam živel v njih. Spomniti se je treba, da je prišla ogromna večina naših priseljencev s kmetov, kjer ni imela mnogo prilike za izobrazbo. Niso sicer bili neplešeni, izvzemši zelo majhno število, toda kar daje podeželna ljudska šola—vsaj kar je dajala v času stare Avstrije—ne ustvarja posebno močne podlage za kulturno sprejemanje, kaj še za kulturno ustvarjanje. Kar je prišlo inteligentno, bi se skoraj lahko prešteli na prste. Glavni naši pionirji so bili tisti delavci, ki so bili že v stari domovini organizirani, večinoma v strokovnih organizacijah napredne smeri in so prinesli s seboj hrepenenje po večjem znanju. Bila jih je peščica. Ne bi se bilo čuditi, če bi bili utonili v morju brezbrzičnosti. Pa niso. Njihova moč ni opešala, ampak se je prenesla na druge in po njihovi neprecenljivi zaslugi se je v mali skupini enega najmanjših narodov na tujih tleh ustanovila mala armada, v kateri živi, kar je najboljšega v slovenstvu. Brez njih ne bi bilo naših velikih podpornih organizacij, ne političnega dela, ne raznovrstnih kulturnih društev, ne časopisov, ne pevskih, dramatskih in podobnih priredb in zlasti ne slovenske mladine. Kako trdo je bilo v teh razmerah vsako delo, razumejo vsi tisti, ki so ga opravljali, bodisi na čelu organizacij, ali pa skoraj neznani po zakonitih naselbinah.

V takih, gotovo ne zelo vzpodbujevalnih razmerah so delali in se razvijali tudi sedanji vodilni kulturni delav-

ci, pogostoma se bojujoči z zaprekami, ki so se zdele nepremagljive. Odkod so prišli? Kako so se izučili in se izurili? Mnogo zgodb je v zvezi s temi vprašanji in če bodo kdaj povedane, bo to zelo poučno in zanimivo čtivo. Aventure se ne doživljajo le v tujih, divjih krajih...

Vse to se dotika koledarja in njegovega razvoja. Koledar sam je bil tu učitelj, tam vzpodbujevalec, obenem pa privlačna sila za one, ki so hoteli prispevati našemu kulturnemu življenju—brez sebičnosti. Naravno, da je moralo biti pri tem mnogo diletantizma in da ga še je. Meja, ob kateri se ta loči od umetnosti, je seveda nedoločena, marsikje se oba mešata, često pokaže diletantizem umetnosti nova pota, ampak razlike se vendar ne dajo utajiti. Zaradi tega je zahteva po "kritiki" še nekoliko prezgodnja. Da pa se bližamo dobi, ko jo bo mogoče izpolniti, pomeni po mojem mnenju mnogo. Ni še prav dolgo, ko bi bilo naravnost pregrešno, vpoštevajoč tedanje razmere, če bi bil kdo hotel "kritizirati" koledar, ker je bilo z malimi izjemami vse diletantsko in ni moglo biti drugačno; ampak to diletantstvo, ki ne bi bilo moglo obstati pred "kritiko," je zaslužio vse priznanje za dobro voljo, trud in požrtvovalnost in je pripravilo tla bolj dozorelemu delu, ki je sledilo.

Takega dela je v vsakem letniku več in nobenega vzroka ni, da bi se kar nenadoma ustavilo. Nasprotno—dosedanji razvoj, zlasti v zadnjih letih opravičuje upanje, da bo ves koledar kmalu na takem vrhuncu, da si bo tudi "kritika" lahko razvezala usta. Medtem pa so opravičena poročila, ki seveda ni treba, da bi izključevala vsako oceno, toda tudi ta mora vpoštevati razmere, na katere se resnični kritiki ni treba ozirati.

Z ozirom na to je opravičeno, trditi, da je koledar

vreden ne le svoje cene—pravzaprav smešne cene, če se primerja s cenami ameriških izdaj enake kvantitete in kvalitete—ampak tudi časa, ki ga človek porabi s čitanjem bogate vsebine.

Koledar se seveda ne more primerjati knjigi, ki obdeluje eno snov, bodisi leposlovno, znanstveno ali kakršno že bodi. Zdelo bi se, da je pratika glavni del take izdaje. V resnici ni več, ampak važen del je še vedno. Zaradi tega in zaradi vsakovrstnih podatkov, ki jih eden rabi danes, drugi jutri, se knjiga ne prečita kakor roman ali potopis, temveč je vse leto pri roki. Tako bo tudi malokdo sedel in prečital vso ostalo vsebino kakor novelo ali biografijo, od začetka do kraja, ampak večina čitateljev vzame enkrat članek, drugič povestico in marsikomu mine vse leto, preden prečita vse. To velja več ali manj tudi za poročevalca. Tudi zanj je v koledarju štirinajst leposlovnih let, sedem pesmi, dva zgodovinska spisa, osem razprav, dolga vrsta slik in vsakovrsten drobšč. Vsak prispevek je sam svoj, brez zveze z ostalimi, vse skupaj še bolj raznovrstno kot antologija. Ze pošteno poročilo zahteva torej precej časa in tudi prostora, "kritika" bi pa pomenila obširno delo, močno presegajoče meje tistih ocen, ki se navadno objavljajo o eni knjigi.

Ščasoma pride menda tudi to. Letos se bo naš Glasnik zadovoljil s poročilom, kolikor nam bo dopuščal prostor. Nekaj bodo naši čitatelji našli v prihodnji številki.

Cankarjeva družba v Ljubljani je izdala svoje knjige za letošnje leto. Kolikor mi jih je doslej bilo mogoče pregledati, imam vtis, da so zelo srečno izbrane in bi morale zanimati vsakega naprednega človeka. Tudi Koledar je vreden vsega vpoštovanja. Čim dobimo malo več prostora, prinesemo obširnejše poročilo.

Za gospodinje

Skoraj povsod je razširjeno mnenje, da so Italijani iznašli makarone in da so oni največji mojstri v pripravljanju teh in podobnih jedil. Resnica je, da so poznali in izdelovali te dolge močnate cevke Kitajci par tisoč let, preden so se vdomačile v Italiji. Potem se je pa ta industrija tam res zelo razširila in Italijani sami smatrajo makarone, poleg polente za svojo nacionalno jed. Ampak danes so znani po vsem svetu in v Ameriki ne manj kot po Evropi. Izdelujejo se tukaj v ogromnih množinah in so postali tako domači kakor v Italiji ali Franciji. Dobe se debeli kot makaroni, tanjši kot spageti, dolgi, da pokrijejo največji krožnik, ali pa kratki in malo zapognjeni v "koleno." To pa ni tako važno kot dejstvo, da se lahko pripravljajo na neštete načine. V naslednjem podajamo navodilo za en način, ki ga mnogi imenujejo italijanski, pa se zdi, da je pravzaprav francoska iznajdba. Na tem seveda ni nič ležeče, pač pa je jed dobra in ne dela posebnih težav.

Spageti v pikantni omaki

- 2 žlici masla ali oljčnega olja
- funt zmletega mesa (same govedine ali pa pomešane s svinjskim mesom)
- 6 unč paradižnikove gošče (tomato paste)
- 2 in pol kupici kuhanih paradižnikov
- tri četrt kupice vode
- parmezanskega sira, če ga imaš rada
- 2 ali tri stroke fino zrezanega česnja
- malce sesekljane petušilja
- malce sesekljane zelene
- en fino zrezan lovorjev list
- žličico soli

za spoznanje popra
dva funta spageti

6 četrtink (quarts) vrele vode z 2 žlicama soli

Paradižnikova gošča se dobi konservirana v mnogih prodajalnah. Pri nas so jo ženske znale imenitno delati v Dalmaciji in tudi nekoč po Primorju. Če je ne dobiš v trgovini, si lahko pomagaš s tem, da vzameš namesto nje še eno kupico in četrt kuhanih paradižnikov; v tem slučaju ni treba navedene tri četrt kupice vode.

Nekateri jedci imajo zelo radi sir, drugi pa ne. Če ga rabiš, je parmezanski pač najboljši; ime ima po mestu Parma, kjer so ga najprej izdelovali. Sedaj ga zelo ponarejajo. Dober je pa več ali manj vsak sir, ki se da lepo nastrgati ali zmleti.

Ogrev v težki ponvi maslo ali olje, kar ti bolj ugaja, ko je vroče, pa dodaj najprej zmleto meso in praži, da se lepo zarumeni. Potem dodaj paradižnikovo goščo z vodo (ali pa gori omenjeno nadomestilo), kuhane paradižnike, sol, poper in dišave ter pusti, da se počasi praži pol do cele ure. Medtem kuhaj spageti v slanem kropu 15 do 20 minut in ko so toliko kuhani kot jih imaš rada, jih ocedi.

Na ogret velik krožnik stresi kuhane spagete in jih lepo naravnaj. Potem polij povrh omako in serviraj gor-ko. Sir lahko daš posebej na mizo.

Ta množina zadostuje za dvanajst jedcev.

Med kuharicami je mnogo zanimanja za zaključna jedila (deserte), ki pa se večinoma lahko rabijo tudi s kavo, s čajem in ob vsakovrstnih prilikah sploh. Kakor pri nas potica ali zavitek, tako je v Ameriki pred vsem

prijubljen "paj." In med neštetimi vrstami teh pogač, je jabolčna še vedno na prvem mestu. V zadnjem letniku smo povedali, kako se naredi skorja. Iz Francije pa prihaja nekoliko drugačen recept za jabolčni paj in če ga poskusite, boste gotovo priznali, da je zelo slasten.

Francoski jabolčni paj

6 do 8 sočnih jabolok
pol do dve tretjini kupice sladkorja
žličico cimeta
2 žlici tortne moke
2 žlici masla
še pol kupice masla
pol kupice rjavega sladkorja
kupico tortne moke
testo za eno skorjo

Pokrij globok krožnik (pie plate) z izvaljanim testom za skorjo. Olupi, očisti in tenko zreži jabolka. Zmešaj sladkor, cimet in dve žlici tortne moke, potem pomešaj to z zrezanimi jabolki in jih razpoloži po spodnji skorji. Če so jabolka bolj suha, jih malo poskropi z vodo. Povrh razdrobi dve žlici masla.

Vmešaj (cream) pol kupice masla z rjavim sladkorjem. Presej kupico tortne moke in vmešaj v maslo z žlico ali s testovnim mešalnikom, ali pa kar z rokama, tako da dobiš drobljivo testo. To, zdrobljeno, posuj povrh jabolok. (Nekoliko teh drobtin lahko posuješ po spodnji skorji.)

Peci v vroči pečici—450 st. F.—kakšnih petnajst minut, potem pa znižaj vročino na ne več kot 350 st., rajši malo manj in peci še približno pol ure. Ker se ni bati, da se sesede kakor torta, lahko pogledaš, da se prepečaš, kdaj je dopečeno.

NAŠA KAMPANJA

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

Cankarjev glasnik seveda ne more nadomestiti nobenega dnevnika ali tednika in to tudi nikdar ni bil njegov namen. Revija je potrebna—ne namesto takih listov, ampak poleg njih in njene naloge se bistveno razlikujejo od njih. Toda kakor revija ne more podati tega, kar prinašajo omenjeni listi, tako tudi oni ne morejo prevzeti nalog revije. Kajpada—zlasti v naših razmerah—ni meja tako strogo določena, da bi se vedno opazala, meja pa vendar je in kdor se je navadil, čitati oboje, jo lahko najde.

Cankarjev glasnik bi lahko nehal izhajati, ne da bi urednik, upravnik, člani direktorija in prispevatelji imeli osebno škodo od tega. Pač pa bi imelo moralno škodo naše napredno delavsko ljudstvo in moralna škoda prej ali slej prinaša tudi materialno. Iz teh razlogov je glasnik potreben in je treba dela, da se vzdrži. To je seveda prvi pogoj, da se razvije in da bo sčasoma mogel bolj in bolj zadovoljevati vedno večje število čitateljev.

Zaradi tega se vrši sedanja kampanja in kar bodo naši prijatelji storili v njej, store za splošno korist slovenskega delavskega ljudstva v tej deželi. Če ne bi bilo teh razlogov, ne bi apelirali na njih prijazno pomoč, ker znamo ceniti vsako delo.

Nobenemu delavskemu listu ni poslano na rožicah in večinoma se morejo vzdrževati le tako, da postajajo njih čitatelji obenem agitatorji zanje. Tako se godi tudi Cankarjevemu glasniku. Temu se pač ni čuditi, saj morajo na enak način živeti tudi delavski listi v angleškem jeziku, dasi je krog tistih, od katerih moremo pričakovati naročnike, neprimerno manjši od ameriškega.

Zatorej ponavljamo svoj apel. Kadar bo Cankarjev glasnik star nekoliko let in se razvije, boste vsi ponosni nanj in se boste z zadoščenjem spominjali na svoje sedanje delo. Tisti, ki pridejo za vami, vam bodo pa hvaležni, da ste jim pripravili polje in niste dali, da bi se zaraslo s koprivami in osatom.

Zavihajmo torej vsi rokave in storimo vse, kar moremo, da se kampanja zaključi s čim boljšim uspehom.

Vsem, ki so doslej pomagali, všteti delavske liste, ki so prijazno objavili naš apel in se sploh spominjali glasnika, pa naša najiskrenejša zahvala!

NAROČITE SI

"PROLETARCA"

ki je glasilo in last slovenskega delavstva, organiziranega v JSZ, in glasilo Prosvetne matice.

Kadar želite slovenske knjige, naročite jih iz Proletarčeve knjižarne. V zalogi imamo tudi angleške knjige pisateljev Louis Adamiča, Upton Sinclairja in mnogo drugih. Pišite po cenik.

Pri nas si lahko naročite "Ameriški družinski koledar" in "Majski glas."

NAŠ NASLOV:

PROLETAREC

2301 SO. LAWDALE AVE.

CHICAGO, ILL.

— COMPLIMENTS OF —

DRENİK BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.

23776 LAKELAND BLVD.

ERIN BREW

OLD SHAY ALE

STEINHAUS BEER

and

BIG DUTCH QUARTS

KEnmore 2739

KEnmore 2480

ENAKOPRAVNOST

Neodvisen dnevnik za slovenske delavce v Ameriki

CENA NAROČNINI IZVEN CLEVELANDA: \$4.50 NA LETO

6231 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio